

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2015-2018

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kristina Fejtlová

**Češi a Němci v Mariánských Lázních
v poválečném období očima dobového tisku**

Praha 2018

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Libor Svoboda, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2015-2018

BACHELOR THESIS

Kristina Fejtlová

**Czechs and Germans in Marienbad
in the post-war period through the eyes of the contemporary press**

Prague 2018

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Mgr. Libor Svoboda, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne: 11. 2. 2018

Jméno autorky: Kristina Fejtlová

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Liborovi Svobodovi Ph.D. za vedení bakalářské práce, konzultace a vzácné rady.

Anotace

Teoretická část práce se zabývá průřezem česko-německých vztahů v českém pohraničí od roku 1918 až do doby konce druhé světové války. Jsou zde popsány důvody, proč tyto dvě národnosti vedli neustálé spory, ať již šlo o majetek, či národnostní přesvědčení. Průřez touto historií stručně popisuje období První republiky, Druhé republiky, období připojení k Říši a následný poslední rok války. Zároveň je zde uvedena krátká studie německého tisku v českých zemích v období druhé světové války až do roku 1945. Jelikož je práce zaměřena lokálně na Mariánské Lázně a okolí, nechybí stručný přehled historie tohoto lázeňského města.

Praktická část se zaměřuje výhradně na popis situace v Mariánských Lázních bezprostředně po osvobození americkou armádou v roce 1945 a následující rok 1946, který se nesl v duchu odsunu německého obyvatelstva. Podklady a historické prameny byly především čerpány z dobového tisku, které byly pořízeny ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky v Praze.

Klíčová slova

americká armáda, Češi, historie lázeňství, Mariánské Lázně, Němci, odsun, osídlení, Sudety

Annotation

The theoretical part of this thesis deals with the cross-section of the Czech-German relations in the Czech border region from 1918 until the end of the Second World War. Here are described the reasons why these two nationalities have led to ongoing disputes, whether property or national beliefs. A cross-section of this history briefly describes the period of the First Republic, the Second Republic, the period of connection to the Empire, and the last year of the war. At the same time there is a short study of the German press in the Czech lands in the period of the Second World War until 1945. As the work is focused locally on Mariánské Lázně (Marienbad) and its surroundings, there is a short historical overview of this spa town.

The practical part focuses exclusively on Mariánské Lázně immediately after the liberation by the US Army in 1945 and the following year 1946, which was in the spirit of the expulsion of the German population. Basics and historical sources were mainly drawn from the periodical press, which were acquired in cooperation with the National Library of the Czech Republic in Prague.

Keywords

Czechs, expulsion, Germans, Marienbad, settlements, spa history, Sudetenland, US Army

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY OD ROKU 1918 DO ROKU 1938	11
1.1 První republika	11
1.1.1 Právní postavení německé menšiny v ČSR.....	13
1.1.2 Hlavní česko-německé spory.....	14
1.2 Druhá republika	16
1.2.1 Pohraničí.....	18
2 TISK A KULTURA V ČESKÝCH ZEMÍCH 1918 – 1945	20
2.1 První republika	20
2.2 Druhá republika	20
2.3 Protektorát Čechy a Morava	23
3 MARIÁNSKÉ LÁZNĚ DO ROKU 1945	24
3.1 Lázně za druhé světové války.....	29
3.2 Pochody smrti	30
PRAKTICKÁ ČÁST	32
4 OSVOBOZENÉ LÁZNĚ ROK 1945	32
4.1 Lázně v rukou české správy	33
4.2 Němci v českém městě	35
4.2.1 Státně nespolehlivé osoby	35
4.2.2 Protiněmecká opatření	36
4.2.3 Hygienické podmínky ve městě	37
4.3 Americká armáda.....	38
4.3.1 Osvobození lázní	40
4.3.2 Americký liberalismus.....	41
4.3.3 Česká správa ve stínu Američanů.....	43
4.4 Oddělení etnik	44

4.4.1	Příprava odsunu v Mariánských Lázních	45
4.4.2	Odchod americké armády a nová protiněmecká opatření	46
4.4.3	Noví osídlenci.....	47
5	ROK 1946 – ODSUN NĚMECKÉHO OBYVATELSTVA	50
5.1	Reakce Němců a Čechů na odsun	52
5.1.1	Vyjmutí z odsunu	54
5.2	Nedostatek pracovních sil.....	56
6	ČESKÉ LÁZNĚ.....	58
	ZÁVĚR.....	61
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62
	SEZNAM ZKRATEK.....	67
	SEZNAM PŘÍLOH	68

ÚVOD

Německy hovořící obyvatelé byli až do poválečného nuceného vysídlení významnou součástí českých zemí. Ve své práci jsem se zaměřila konkrétně na pohraničí, a to na Mariánské Lázně v západních Čechách. Přibližně od druhé poloviny 19. století, kdy české země procházely národním hnutím lze hovořit o vzniku tzv. konfliktního společenství. Tehdy se prosazující etnická koncepce nacionalismu s sebou nesla představu o nároku určitého etnika na historickou půdu a dovedla Čechy a Němce ke sporům o dominantní postavení na území, které společně obývali.

Se vznikem Československa se Češi stali vládnoucím národem, zatímco Němci se ocitli v pozici menšiny. Počáteční snahy německého obyvatelstva přizpůsobit se byly potlačeny a postupně začaly převládat pocity nespokojenosti. Ty byly vyvolávány především nařízením absolvovat zkoušky ze státního jazyka, což komplikovalo zaměstnávání Němců a vedlo k výraznému snížení jejich počtu ve státních a veřejných službách. Zásadním problémem se stala světová hospodářská krize, která citelně ochromila především pohraniční regiony, kde byl soustředěný spotřební průmysl, který v tomto období přišel o většinu svých odbytišť. Neuspokojivé řešení důsledků krize ze strany československé vlády a nástup Adolfa Hitlera v Německu zásadně ovlivnily politickou orientaci a radikalizaci československých Němců. Postoupením tzv. Sudet hitlerovskému Německu v roce 1938 končí existence tzv. První republiky. Následující období bylo spojeno se silnou migrační vlnou. Své domovy opouštělo nebo bylo vyháněno české obyvatelstvo, z obavy z nacistické perzekuce utíkali Židé a němečtí odpůrci hitlerovského režimu, především komunisté a sociální demokraté. Následující léta představují jedno z nejdramatičtějších období novodobé historie českých zemí.

Po skončení druhé světové války čekalo na české země velmi důležité období. Jejich úkolem bylo odgermanizovat své území a nově je osídlit. Úkol to nebyl jednoduchý s přihlédnutím k faktu, že především pohraniční oblasti byly téměř jak ze 100 % osídleny německým obyvatelstvem. V případě Mariánských Lázní se odsun německého obyvatelstva zdařil během jednoho roku, město bylo nově osídleno, což je také případ mé rodiny, která sem přišla z Vídně. Zároveň se zcela změnil politický systém v Československu.

Tato práce se zaměřuje především na roky 1945 a 1946, období vysídlování Němců, sociálních a politických změn ve městě a okolí. Právě toto období je zmapováno „ústý“ dobového tisku jako bylo *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*, které vycházelo jako týdeník pod záštitou národních socialistů. Také *Mariánskolázeňský list*, který vydávala Okresní správní komise Mariánské Lázně a Místní správní komise Mariánské Lázně a Státní lázeňské lázně. Díky těmto novinám bylo možné sledovat historii města v roce 1946. Později prameny chybí. Od roku 1958 byl vydáván jen *Kulturní přehled* jako drobný pramen o tehdejším kulturním dění. Ovšem počátky vydávání novin byly více jak nadějně, v únoru 1946 vyšla tři čísla *Listů*, ale název se velmi rychle změnil. Od 3. dubna 1946 vycházel jako *Mariánskolázeňský věstník*, od 9. května 1946 se přejmenoval na *Lázeňský časopis Mariánské Lázně*, jehož poslední číslo vyšlo v srpnu 1946 u příležitosti mezinárodního filmového festivalu v Mariánských Lázních. Poté již časopis nevyšel.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY OD ROKU 1918 DO ROKU 1938

1.1 První republika

Roku 1918 se česko-německý vztah dostal zcela do jiné dimenze, přičemž byl především vymezen faktem, že se zásadně vyměnily role obou etnik v českých zemích. Základní rozdíl oproti předcházejícím staletím byl fakt, že se Češi tím, že získali na základě potvrzení dohodových mocností vlastní národní stát, stali v novém státě většinou a oproti tomu Němci pouhou menšinou. Čeští Němci tuto skutečnost jen velmi těžce akceptovali a snášeli ji o to hůř při vzpomínce kolik úsilí, práce a lidských životů bylo obětováno v 1. světové válce, kdy byl jejich nacionalismus a ambice podporován válečnou propagandou. K Československé republice proto měli od počátku negativní vztah. Svě začlenění do nové společnosti striktně odmítali s tím, že je pro ně výsadním právem právo na sebeurčení. Na základě tohoto práva byly v Československu německými poslanci vyhlášeny čtyři samostatné provincie: Deutschböhmen, Sudetengau, Deutschsüdmähren a Böhmerwaldgau s vlastní ústavou a zemskou vládou. Tyto provincie poté žádaly připojení k německému Rakousku a s ním k Velkoněmecku. Slovy historika: „...v základech sudetoněmeckého odmítání byly obavy o národní existenci – ať už právem nebo neprávem. Skutečností je, že tuto obavu měli sudetští Němci již na sklonku rakousko-uherské éry, a tím spíše po výsledku války, který zhoršoval jejich postavení více než u kterékoliv německé národnostní skupiny. Už tenkrát v takovém státě (míněno za Rakouska-Uherska) zažívali obavy, zda obstojí tváří v tvář větší české vitalitě i natalitě, zda dokáží inovovat svůj zaostávající průmysl. Jestliže to nedokázali za Rakouska, tím větší obavy nemohli nemít v českém státě.“¹ Tyto obavy byly nejen racionální, ale zároveň také byly zneužívány k účelové manipulaci ze strany sudetoněmeckých politiků ve snaze využít sebeurčování k naplnění dříve opomíjeného snu o velkoněmeckém sjednocení.²

1 KURAL, Václav. *Konflikt místo společenství?: Češi a Němci v československém státě (1918-1945)*. Praha: R, 1993. ISBN 80-901-4313-X, s. 27.

2 Tamtéž, s. 28.

V listopadu roku 1918 začaly české oddíly tzv. německé oblasti obsazovat, proti tomu se okamžitě postavili představitelé sudetoněmeckých menšin. Francie a Velká Británie však potvrdily, že československým ozbrojeným silám, jako součástí spojeneckých armád přísluší právo tato území zabrat už před rozhodnutím mírové konference.³ Saint-Germainská smlouva z 10. září 1919 mezi Československem a novým Rakouskem potvrdila historické hranice Československa. Bylo definitivně rozhodnuto, že území osídlené německým obyvatelstvem, které se nachází uvnitř historických hranic Čech, Moravy a Slezska bude součástí nové Československé republiky. První republika byla mnohonárodním státem. Němci a Maďaři otevřeně protestovali proti novému státu, ovšem Československo se stalo jednotným státem s úředním jazykem československým.

Sudetští Němci vnímali Saint-Germainskou dohodu jako diktát, kterému se Němci museli podrobit s tvrzením, že Češi si podrobují na základě svého sebeurčení práva sudetských Němců. *„Sebeurčovací právo není jen princip, ale i praxe. A v ní naráží sebeurčení jednoho národa zpravidla na právo národa jiného, jakož i na jiné konkrétně historické komplikace. Nastoupil tedy zápas o prioritu jednoho či druhého sebeurčovacího práva. Přitom právo české deformovalo sudetoněmecké, ne však německé jako celek, zatímco v opačném případě Velkoněmecko zásadně zpochybňovalo existenci ČSR. To chápal nejen Masaryk, ale pochopila to i mírová konference, pro niž právě ohled na ohrožení ČSR představoval hlavní argument pro historické a současné obranné hranice i za cenu začlenění Němců do Československa.“*⁴ Proto také politická reprezentace českých Němců byla veskrz negativní. Představitelé sudetských Němců odmítali nabídky českých členů Národního výboru, aby Němci poslali své zástupce jak do Národního výboru, tak do revolučního Národního shromáždění. Slibovali jim, že zajistí zásobování německých oblastí, ve kterých převládal hlad a hospodářský rozvrat.⁵ Němečtí politikové ale v té době politickou účast odmítali s tím, že by byl jejich vstup do Národního výboru chápán jako faktické uznání Československa, což bylo v rozporu s jejich plány. Národní výbor odmítali uznat v jakékoli formě, avšak žádali, aby Národní výbor zajistil výživu sudetoněmeckého obyvatelstva.⁶

3 KLIMEK, Antonín a Eduard KUBŮ. *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. Řada dějin mezinárodních vztahů, 4. ISBN 80-852-4188-9, s. 21.

4 BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901-0596-3, s. 39.

5 OLIVOVÁ, Věra. *Československo v rozrušené Evropě*. Praha: Melantrich, 1968, s. 86.

6 Tamtéž, s. 89.

U českých politiků zůstal ve vztahu k jejich sudetoněmeckým kolegům stín nedůvěry i později ve 20. letech, když se jim podařilo s Němci ve státě navázat jakousi spolupráci. Nikdy úplně nevěřili jejich úmyslům. Obávali se, že jejich spolupráce byla jen z nutnosti, aby mohli hájit své vlastní zájmy. Byli přesvědčeni, že se Němci nikdy nesmířili a nesmíří s daným stavem a že jak mile to bude možné, projeví opět snahu o připojení k Německu. „Většina sudetoněmeckých politiků kázala národu trpělivost, všichni byli zajedno v tom, že v zásadní změnu je možno doufat tehdy, až bude Německo opět silné. Do té doby se muselo manévrovat a vydržet.“⁷ Ovšem tyto tendence měli především představitelé sudetoněmeckých politických stran, nikoliv řadové sudetoněmecké obyvatelstvo, které bylo vyčerpáno válkou. Rolníci byli většinou politicky neangažovaní a u mnohých továrníků se objevovaly spíše obavy z toho, jak by obstáli v konkurenci s vyspělejším německým průmyslem. „Pro přetrvání staletých a reduktivních vazeb na celek českých zemí a pro úplný převrat vžitě národní existence ve prospěch nejistoty v Německu se tedy sudetští Němci nerozhodovali snadno.“⁸

1.1.1 Právní postavení německé menšiny v ČSR

Ústava první republiky přijatá Národním shromážděním v roce 1920 zaručovala všem občanům státu, včetně příslušníků menšin, rovnost v oblasti občanských a politických práv, přístup do veřejné služby, k úřadům a hodnostem, vykonávání živnosti nebo povolání, ohledně užívání jakéhokoliv jazyka ve stycích soukromých, ve věcech náboženství, v tisku a v jakýchkoli publikacích nebo ve veřejných shromážděních lidu.⁹ Ovšem tento slib organizace státu po vzoru Švýcarska byl prezidentem republiky T. G. Masarykem zcela nedomyšlený a byl míněn spíše jako vzor politického režimu, to znamená plné demokracie se spravedlivým zastoupením a principem německé samosprávy ve 2-3 německých krajích. Pokud by měl prezident na mysli státní uspořádání, musela by být republika federalizována, což rozhodně nebylo cílem československé politické reprezentace. I prezident Masaryk totiž trval na centralistickém pojetí státu, i když s demokratickou samosprávou, která by Němcům umožňovala řízení jejich místních záležitostí.

7 KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Praha: Argo, 2005. Dějiny Evropy (Argo). ISBN 80-720-3612-2, s. 478.

8 Tamtéž, s. 484.

9 KURAL, Václav. *Konflikt místo společenství?*, s. 35.

Přístup k národnostním menšinám v Československé republice byl tedy založen na občanském principu, negarantoval jim, a to ani největší z těchto menšin – Němcům, práva kolektivní.¹⁰ Němci žijící v českých zemích nebyli považováni za národ, ani za druhý československý národ, a proto jim také nebyla přiznána kolektivní práva, stejně jako autonomie, o kterou usilovali po celé období první republiky.¹¹ „Závažným argumentem proti povolení autonomie byla obava, že mateřský národ by mohl využít autonomního teritoria své menšiny k posílení svého mocenského vlivu. Požadavek sebeurčení měl ovšem také svoji krajní podobu: nebyla jí pochopitelně samostatnost, ale secese, připojení k teritoriu mateřského národa.“¹² Češi z obavy o udržení celistvosti státu a jeho národního rázu zaujali vůči německé menšině po zkušenosti z roku 1918 opatrný postoj. Českým nacionalistům se podařilo prosadit, že se němečtí zástupci nebudou podílet na přípravě ústavy a že v ní byla zredukována původně navrhnutá práva pro německou menšinu.

1.1.2 Hlavní česko-německé spory

Hlavním tématem německé kritiky bylo již zmíněné ústavní zakotvení sudetoněmecké menšiny ve státě. Němečtí zástupci si ale také stěžovali na poškozování německých zájmů v mnoha dalších oblastech. Kritika se týkala především faktu, že volení zástupci německého obyvatelstva nemohou využívat zákonodárné iniciativy a mluvit v parlamentních grémiích německy, že se německým občanům brání v užívání jejich řeči ve styku s úřady, že stát usiluje o čechizaci sudetoněmeckých území prostřednictvím školské, hospodářské a sociální politiky.

Ostrá kritika z německé strany se snesla prioritně na zákon o pozemkové reformě¹³, který Němci považovali za znevýhodňující. Mnozí němečtí politici se proto domnívali, že touto reformou se mají převést pohraniční lesy do rukou státu a vytvořit tím předpoklady pro českou kolonizaci dosud čistě německých oblastí. Stanovisko české strany bylo jednoznačné. Vysvětluje, že „...již prezident republiky T. G. Masaryk usiloval o zřízení státu, v němž budou platit nové demokratické politické normy, a že se opatření, jež mladý stát v tomto směru učinil (zrušení šlechty, provedení pozemkové reformy a v jejím rámci zábor lesů), mohla jevit a také jevila jako opatření nepřátelsky nacionální, namířená proti německému obyvatelstvu, protože

10 KLIMEK, Antonín a Eduard KUBŮ. *Československá zahraniční politika 1918-1938*, s. 80.

11 BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie*.

12 KURAL, Václav. *Konflikt místo společenství?*, s. 45.

13 Zákon č. 215/1919 Sb., o zabrání velkého majetku pozemkového (záborový zákon)

*majetkové elity byly do značné míry představiteli dosavadního řádu.*¹⁴ Tato reforma odrážela demokratický charakter státu a posilovala jeho demokratickou strukturu, protože byla zaměřena proti rozsáhlému pozemkovému vlastnictví habsburského rodu a německé i maďarské šlechty a proti latifundiím katolické církve spjatým se starou monarchií.

Velmi citlivá byla otázka jazyková. Ústavním zákonem z roku 1920¹⁵ byl do pozice pro státní a oficiální věci ČSR povýšen československý jazyk. Tím byla porušena zásada faktické rovnosti jazyků ve prospěch jazyka československého. Podle pozdějších jazykových nařízení¹⁶ z roku 1926 museli na ministerských a veřejnoprávních místech navíc úředníci skládat přísné jazykové zkoušky, což bylo považováno za jasně protiněmecké opatření, neboť většina úředníků byla právě německé národnosti a znala pouze mateřský jazyk. Požadavek dobré znalosti českého jazyka byl chápán jako účelový proto, aby mohly být sníženy stavy německého úřednictva.

Právní postavení českých Němců v republice zhoršila také správní reforma z roku 1927¹⁷. Obsahovala 3 zásadní změny. Likvidaci župního zřízení, které fakticky fungovalo jen na území Slovenska, vytvoření země Moravsko-Slezské spojením Slezska a Moravy, omezení pravomoci a volitelnosti samosprávných orgánů. Všechny tyto změny se dotýkaly německých zájmů a postavení Němců ve státě. Byly proto českými Němci považovány za další záměrné poškozování jejich zájmů ze strany české vlády.¹⁸

Velmi citlivá byla otázka školství. Německá strana vyčítala Čechům, že redukuje německé školství za účelem čechizace jejich národnostní skupiny. V praxi to nebyla tak docela pravda. České úřady sice jistou preferenci českému školství dávaly, ale německé školství tím rozhodně nebylo poškozováno nebo dokonce plánovaně likvidováno. Národnostní politika československého státu byla spíše pročeská, než přímo protiněmecká. Sudetoněmecké školství bylo vybudováno v jiné struktuře a v parametrech srovnatelných se školstvím českým. Německá kritika se opírala o fakt, že byly rušeny německé školy, že státní investice nebyly

14 KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*, s. 548.

15 Zákon č. 122/1920 Sb. podle § 129 ústavní listiny, jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé

16 Vládní nařízení 17/1926 Sb., jímž se provádí ústavní zákon jazykový pro obor ministerstev vnitra, spravedlnosti, financí, průmyslu, obchodu a živností, veřejných prací a veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, pro veřejné korporace, podléhající těmto ministerstvům v republice Československé, jakož i pro úřady místní samosprávy.

17 Zákon. č. 125/1927 Sb. o organizaci politické správy

18 DEYL, Zdeněk. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985. ISBN 1918-1938.

rozdělovány mezi školství české a německé spravedlivě a proporčně. Německé školy byly skutečně redukovány, důvodem však nebyla česká zvěle, nýbrž nepříznivý populační vývoj sudetoněmecké menšiny, který se projevil poklesem dětí zapisovaných do škol, a tedy logicky vyústil ve spojení žáků z větších oblastí do jedné školy a zavřením škol jiných.

Kromě poškození německých zájmů pozemkovou reformou, reformou správní a školskou politikou byli sudetoněmečtí zástupci přesvědčeni o útlaku také v oblasti hospodářské. *„Česká města zažívala díky státní podpoře a za pomoci daní, které pocházely z velké části od sudetských Němců, neobyčejný rozmach, zatímco ve stejné době v sudetoněmeckých oblastech mnohá odvětví stagnovala – jako těžba hnědého uhlí, textilní průmysl, porcelánky a sklárny, mnohé provozy byly dokonce zcela uzavřeny. Měnová, hospodářská a obchodní politika Československa zacházela se sudetoněmeckými oblastmi stejně jako s koloniemi. Byly z nich čerpány finance ve formě daní, ale na druhé straně investováno bylo pouze do českého podnikání v této oblasti. Tento vývoj dosáhl vrcholu ve 30. letech (kdy už byli Němci členy vlády) po výnosu ministra Národní obrany Machníka¹⁹ o přidělování zbrojních zakázek pouze českým podnikatelům. To se stalo uprostřed velké hospodářské krize, kdy byly v některých oblastech Československa až 2/3 sudetoněmeckého obyvatelstva postiženy nezaměstnaností a kdy prakticky každá zakázka byla zbrojního charakteru.“²⁰*

1.2 Druhá republika

Druhá republika trvala necelý půlrok od přelomu září a října 1938, kdy zástupci Německa, Itálie, Francie a Velké Británie podepsali diktát nazvaný Mnichovská dohoda, kde bylo ustanoveno postoupení pohraničí českých zemí Německu, do poloviny března 1939, kdy zbývající, okleštěné území obsadila německá armáda. Těchto 167 dní představovalo pro českou společnost krátký, ale dramatický úsek dějin, poznamenaný vážnými a intenzivně prožívanými politickými i společenskými otřesy existenciální povahy.²¹

19 František Machník se dlouhodobě angažoval v Agrární straně. Patřil k hlavním postavám okolo Československé agrární společnosti, která byla založena na jaře 1918 jako odborná, ekonomická a intelektuální platforma na podporu agrárního hnutí. Řídil zemědělskou školu v Klatovech, přispíval do deníku *Venkov*.

20 KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*, s. 605.

21 JIRÁK, Jan, Petr BEDNAŘÍK a Barbara KÖPPOVÁ. *Druhá republika: 167 obyčejných dnů: politické a mediální klima a jeho reflexe*. Praha: Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3586-6, s. 7.

Metaforou pozdního podzimu, obnažených, holých, bezbranných větví, předzvěsti nastávající zimy výstižně vyjadřuje Josef Čapek: „Listopad už snáší poslední listí ze stromů a jejich větve se už začínají tvrdě a naze rýsovatí proti předzimnímu nebi. Snad tak mnohému z nás to připomnělo jeho samotného, nás všechny. I my se teď tak trochu cítíme jako bezlisté stromy.“²²

O náladách, tenzích a traumatech té doby nejvíce promlouvala druhorepubliková publicistika a příležitostná literární produkce. Toto krátké období od odtržení značné části území, vynuceného mnichovským diktátem, po úplný zánik republiky bylo plné změn ve všech oblastech života společnosti - od státní správy, přes organizaci politického života, až po společenské a kulturní klima.

Ještě v září 1938 prezident Edvard Beneš a vláda vedená generálem Janem Syrovým na podmínky mnichovského paktu přistoupili. Rozhodnutí podřídit se vůli signatářů mnichovského ujednání – a tedy rezignace na možnost obrany – bylo motivováno obavou, že bez podpory dosavadních spojenců by vojenské řešení bylo příliš riskantní. Od prvního dne začaly odstoupená území obsazovat nadšeně vítané jednotky německé armády.

Meziválečné Československo mělo velmi rozvinutou organizační infrastrukturu, jednotlivé části země byly propojeny nejen správně a komunikačně, ale i ve sféře výrobních a dodavatelsko-odběratelských vztahů. Územní ztráta tuto infrastrukturu zásadním způsobem narušila, přičemž byla posilována nuceným vystěhováním českojazyčného obyvatelstva ze zabraných oblastí a jejich příchodem do původního vnitrozemí. Mnichovská tragédie ale měla důsledky i pro veřejný a politický život společnosti. Prezident Beneš ještě v prvním říjnovém týdnu podal demisi a během téhož měsíce opustil republiku a uchýlil se do exilu. Jeho nástupcem se na konci listopadu stal právník Emil Hácha. V této době zesílilo zřetelné slovensko-české napětí pramenící (mimo jiné) z neuznávání svébytnosti slovenského národa a vedlo k ustavení autonomní slovenské vlády a změně oficiálního názvu státu na Česko-Slovenskou republiku.

Oprávněný pocit ohrožení i zásadní otřes dosavadních hodnot, na nichž stála česká společnost, posílily hlasy, které vývoj vnímaly jako selhání první republiky a její státní

22 ČAPEK, Josef. Do zimy. *Lidové noviny*. 22. 11. 1938.

ideologie, resp. masarykovského pojetí státu a liberální demokracie. V druhé republice se prosadil diskurs orientace na národní jednotu. Logickým důsledkem takto nastaveného ideového rámce bylo zavedení cenzury a potlačení autentické názorové plurality. Ještě na podzim 1938 došlo k redukci politického života na dva politické subjekty, do nichž se sloučila většina prvorepublikových stran: vládní Stranu národní jednoty v čele s agráříkem Rudolfem Beranem, který se stal předsedou nově jmenované vlády, a legálně opoziční Národní stranu práce. Komunistická strana Československa byla rozpuštěna a vydávání jejího tisku zakázáno. Zcela logicky pak např. působilo zdůvodnění o zapovězení činnosti Osvobozeného divadla, jelikož Voskovec a Werich s celým svým souborem a směřováním byli orientováni až na hranice komunismu a jejich náměty se většinou obíraly zesměšňováním politiky a úřadů. Proto nebylo pro tehdejší úřady vhodné, aby v době sjednocování národa byla část národa, a zvláště mládež, vychovávána v tomto směru.²³

1.2.1 Pohraničí

Na vzniklou situaci muselo v první řadě reagovat mocensko-politické grémium předsedů koaličních stran. To spolu s prezidentem a vládou přebíralo hlavní zodpovědnost za další vývoj. Bezprostředně rozhodovalo o zásadních otázkách nadcházejících týdnů a měsíců, které přinášely změny očekávané i zcela neočekávané, způsobené tlakem Německa, ovšem i Polska a Maďarska, ale také vyvěrající z hluboké vnitropolitické krize, jež se nevyhnula žádné oblasti života společnosti. Zásadní problém představovala okupace českého pohraničí.

Okupované území českých zemí mělo celkovou rozlohu téměř 29 tis. km². Pokud jde o obyvatelstvo, uvádí se, že se vrátilo 3,4 mil. sudetských Němců. Zabrané území představovalo zhruba 38 % celkové plochy Československé republiky a ubýlo 36 % obyvatelstva žijícího v Čechách a na Moravě. Je třeba dodat, že územní zásah narušil i celý dosavadní politický, hospodářský, sociální a národnostní vývoj pohraničních oblastí, významně narušil historicky vzniklé vazby v oblasti dopravního systému, ekonomických a obchodních vazeb. Územní změny poškodily tradiční dělbu práce a negativně poznamenaly

23 GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-718-5626-6, s. 278.

dodavatelsko-odběratelské vztahy a představovaly výrazný předěl v celém mechanismu národního hospodářství.²⁴

24 MATOUŠEK, Karel. *Hospodářský zeměpis druhé republiky*. Praha: Česko-slovenská grafická unie, 1939, s. 12.

2 TISK A KULTURA V ČESKÝCH ZEMÍCH 1918 – 1945

2.1 První republika

Již během první republiky média odebírala agenturní zpravodajství. Ta byla distribuována přes Československou tiskovou kancelář (ČTK), která byla napojená na světové zpravodajské agentury jako například britskou Reuters, francouzskou Havas, německou Wolff's Telegraphisches Bureau (WTB) a americkou Associated Press (AP). Tištěná média získávala informace především z vlastních zdrojů na území ČSR ve spolupráci s externími korespondenty, což bylo finančně výhodnější, než stálý zahraniční zpravodaj. Rozhlas pracoval primárně s informacemi od ČTK. V období první republiky byla oblíbená především tištěná média, která tím zvyšovala kvantitu nákladů, ale zároveň se soustředila na jejich zkvalitňování. Na počátku 20. let se periodický tisk dostal na vrchol svého vývoje, ale zároveň okusil konkurenci rozhlasového vysílání a filmového zpravodajství.

Během první republiky se začal vytvářet průmysl tištěných médií, což mělo významnou roli pro velké tiskové podniky, jako byl například Melantrich. Stále větší váhy nabývala také inzerce. Noviny přinášely zpravodajské a publicistické texty z oblasti vnitřní a zahraniční politiky, kultury, sportu, stejně jako ze svého regionálního a lokálního zázemí. V denících se často objevovaly úvodníky, komentáře, fejetony a glosy. Obrazový materiál se skládal především z fotografií, kreseb a také karikatur. Obsah novin byl informativní, komutativní, agitační, ale také měl zábavnou funkci, která měla významnou roli vůči nastupující konkurenci rozhlasu a filmu.²⁵

2.2 Druhá republika

Druhá republika představovala přechodnou etapu mezi demokratickou Československou republikou, jež skončila přijetím mnichovského diktátu (30. září 1938), a Protektorátem Čechy a Morava, který byl po okupaci (15. března 1939) vyhlášen součástí nacistické

25 KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8, s. 41.

německé říše. Především mnichovská katastrofa, zákaz komunistického tisku a sjednocovací proces na politické scéně se odrazily ve struktuře tištěných médií. Mnoho periodik zaniklo.²⁶

Zánik německy psaného a vydávaného tisku v Čechách se spojuje především s koncem druhé světové války, kdy během několika dnů přestal německy psaný tisk na území osvobozeného Československa vycházet. Fakticky ale konec psaného tisku v Českých zemích předznamenala právě Mnichovská dohoda a období tzv. druhé republiky. Kromě vládou podporovaných německých titulů jako byly *Prager Presse*, *Prager Abend-Blatt* a listů Wolffova nakladatelství a pražských německy vydávaných listů, nezůstaly po 30. září 1938 na území zbylého Československa žádné jiné německy psané tituly.

Tradiční pražské tituly *Deutsche Zeitung Bohemia* (DZB) a *Prage Tagblatt* byly po 30. září 1938 přes noc odříznuty od většiny svých čtenářů, protože měli svá sídla mimo Říši nebo postoupených pohraničních oblastí. Poslední vydané číslo *DZB* mělo formu rezignovaného úvodníku. Ten poukazoval na zakotvení listu v koncepci bohemismu, živoucího společenství dvou národností. Zdůrazňoval, že *DZB* vždy zcela nezávisle zastupoval nejvlastnější zájmy národnostního společenství v Čechách a v žádném případě se nikým nenechal ovlivňovat. Ve vztahu k německému publiku list odmítl tvrzení, že by se *DZB* kdy zpronevěřil zájmům Německa, ale připustil, že se list odcizil poslednímu vývoji v Německu a návazně mnoha názorům svých čtenářů. Závěrem úvodník vyjádřil naději, že „...malá jiskra velké ideje německé svobody, pro niž planula také Bohemia, nikdy nezhasne.“²⁷ Toto lítostivé rozloučení *DZB* nemělo velký ohlas. Český tisk přešel ukončení činnosti listu víceméně bez povšimnutí. Neobjevily se dokonce ani uštěpačné poznámky či dodatečné vyřizování účtů ze strany někdejších protivníků tohoto německého listu. *Národní listy* věnovaly zániku *DZB* sedm řádků úzkého sloupce na druhé straně: „*DZB, starý deník českých Němců, před převratem proslulý ostře vyhraněným protičeským stanoviskem, zaniká ve svém 111. ročníku. Byl to jediný list v Československu, který mohl uveřejňovati denně rubriku pod názvem 100 let listováno zpátky a citovati v ní své vlastní zprávy před sto lety.*“²⁸ *Lidové noviny* psaly v podobném duchu a stejně strohá byla zpráva v odborném českém tisku.

26 Tamtéž, s. 82.

27 Úvodník. *Deutsche Zeitung Bohemia*. 31. 12. 1938, s. 1.

28 Zánik *Deutsche Zeitung Bohemia*. *Národní listy*. 31. 12. 1938, s. 2.

Prager Tagblatt (dále *PT*) na rozdíl od *DZB* přežil konec roku 1938 a vycházel ještě do začátku dubna roku následujícího 1939. Nějakou dobu se uvažovalo, že by *PT* mohl převzít roli již zastaveného deníku *Prager Presse*. Ovšem ministerstvo zahraničních věcí ani vláda neměly v té době na takovátoto řešení čas ani zájem. Z německé strany zájem o zachování *PT* také nebyl, neboť nechtěli dále podporovat listy, které byly ve spojení s židovstvím. Na druhou stranu by ovšem německá strana uvítala mít přímo v Praze tiskárnu, která by umožnila vydávání nového listu, určeného pro budoucí čtenáře v prostoru Böhmen und Mähren, z čehož je zřejmé, že přípravy na likvidaci obou listů německá strana plánovala již od podzimu 1938. Deník *PT*, jeden z významných evropských deníků meziválečného období, skončil své vydávání necelý měsíc po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava.

Politické a společenské změny se rychle dotkly i oblasti kultury. V českém tisku se objevovaly názory, jak by ve zmenšené republice měla vypadat kultura. Například v agrárním listu *Venkov*: „*Je nutno nebojácně zúčtovat s neřestmi a chybami národního a státního života. Do nových dnů nemůžeme jíti se starým pořádkem. Zklamal-li dosavadní systém politický, kulturní, novinářský a školský. Nebojme se vyřizovati ho s rázností, jaké nás minulé dny měly naučit.*“²⁹ Deník *Národní politika* uvedl, že veřejnost se dovolává energických opatření proti všemu jinonárodnímu v každé oblasti života: „*Ani kulturní život nemůže státi mimo tuto novou skutečnost, neboť i valnou měrou jeho působení, jeho oficiálním stanoviskem, byly podporovány směry vedoucí k dnešním závěrům.*“³⁰ Nově vytvořená vládnoucí Strana národní jednoty (SNJ) definovala svoji kulturní politiku v dokumentu *Zásady kulturní politiky SNJ*. Dokument zdůrazňoval, že je nutné střežit národní kulturu, aby ji neohrožoval falešný liberalismus, že by Židé mohli kulturně asimilovat s českým národem, a proto bylo nutné nekompromisní řešení židovské otázky v oblasti kulturní ve jménu kulturního sebezachování národa. Ve jménu těchto zásad měly být z kultury odstraněny zahraniční vlivy. Divadlům byla dána úloha zaměřit se především na inscenace českých autorů, věnovat se dílům národního obrození. Nakladatelství měla vydávat především české spisovatele. Celkově se kulturní provoz zaměřil na národ, lidovou kulturu, kázeň, řád, lásku k bohu a rodné půdě.

V české společnosti se za druhé republiky objevily velmi silné tendence růstu nacionalismu, výrazně vycházely z politických uskupení, která se sloučila v nově vládnoucí SNJ. Česká kinematografie (slovenská ještě nebyla rozvinutá) diskutovala o tom, jak by měl

29 LIPSKÝ, Vladimír. Klid a pořádek. *Venkov*. 11. 10. 1938, s. 3.

30 Obnova kulturního života v duchu národním. *Národní politika*. 8. 10. 1938, s. 2.

vypadat český film v nových politických podmínkách. Filmové organizace, filmová periodika i denní listy prezentovaly pohledy, jakým způsobem by kinematografie měla napomoci konsolidaci národního a státního života, propagovat pozitivní hodnoty a natáčet snímky o slavných historických obdobích.

2.3 Protektorát Čechy a Morava

Česká protektorátní média musela pracovat ve prospěch nacistické okupační moci. O tisku rozhodovaly jak okupační, tak protektorátní úřady. Ačkoliv okupační úřady byly nadřazeny protektorátním, konečné slovo měli vždy vykonavatelé německé okupace. Od nich přicházely pokyny a rozhodnutí o obsahu tisku. Okupační moc využívala především cenzuru. Tu vykonávaly k tomu určené okupační a protektorátní úřady, které byly nástrojem okupantů. Tištěná média byla sledována Gestapem a Sicherheitsdinst (SD), případně také protektorátním ministerstvem vnitra prostřednictvím policie a příslušných bezpečnostních úřadů. Rozhlas byl v červnu roku 1939 přejmenován na Český rozhlas a sloužil jako nově vzniklá složka Sendergruppe Böhmen und Mähren (Skupina vysílačů Čechy a Morava). Každý rozhlasový program musel být předložen k cenzuře. Tou procházely také projevy představitelů protektorátu. Dodatečně byly rozhlasové pořady vyhodnocovány německou odposlouchávací službou.

Film považovali nacisté za velmi účinný propagandistický nástroj a podle toho mu také věnovali pozornost. Filmovou cenzuru vykonávala filmová sekce v kulturně politickém oddělení. Filmy byly opatřeny dvoujazyčnými titulky, přičemž německé musely být vždy na prvním místě.³¹

31 KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*, s. 93.

3 MARIÁNSKÉ LÁZNĚ DO ROKU 1945

Mariánské Lázně se nepyšní příliš dlouhou historií. Veřejnými lázněmi byly vyhlášeny teprve roku 1818. V té době již existovaly slavné Karlovy Vary a dokonce také nedaleké Františkovy Lázně. Co zapříčinilo tak pozdní vznik těchto lázní? Tuto otázku si jistě kladli hosté po příjezdu do nejmladších lázní tzv. Lázeňského trojúhelníku v Západních Čechách. Ještě před více jak 200 lety byly na území dnešních Mariánských Lázní nepřístupné bažiny, husté lesy a skaliska. Údolím bohatým na léčivé prameny nevedla ani žádná stezka, ani cesta pro povozy.

Teprve až koncem 18. století přichází správný čas k založení lázeňského místa. V té době je pověřen péčí o zdraví premonstrátských mnichů³² mladý lékař Dr. Josef Nehr. Ten se jako první zasadil o analýzy vybraných kyselek a jejich přesnou indikaci jak k pitné kúře, tak ke koupelím. Jeho cílem bylo vystavět přímo u zdrojů léčivých vod pavilony a penziony, kde by hosté mohli být ubytováni a nemuseli se prodírat přes nehostinné bažiny a hluboké lesy. K tomu ovšem bylo potřeba mít dostatek finančních prostředků. Ačkoliv se k této investici premonstráti nestavěli pozitivně, díky novému opatovi Karlu Reitenbergerovi se nakonec podařilo roku 1808 otevřít první lázeňskou sezónu. Reitenberger stál také za nápadem povolat do lázeňského místa zahradního architekta Václava Skalníka, který se zasadil o vysušení bažin a celkové zkultivování údolí. Opat měl mnoho přátel na císařském dvoře, čímž docílil odkoupení oblasti do správy kláštera Teplá. Díky opatovi získaly lázně své jméno Mariánské Lázně a to podle kultu Panny Marie, který byl v 19. století stále velmi oblíbený.

Období 19. století se nese v duchu mohutné výstavby lázní. Přijížděli sem hosté z celé Evropy. Z těch nejznámějších nelze opomenout světoznámého německého básníka Johanna Wolfganga Goetha, který když spatřil roku 1820 lázně poprvé, napsal svému synovi: „*Bylo mě, jako bych se nacházel v severoamerických pustinách, kde se postaví město za tři roky. Plán je šťastný a přitažlivý, vedení přísné, řemeslníci pracovití! Sotva jsem kdy viděl něco tak zajímavého.*“³³ Goethe zůstal opravdu věrným lázeňským hostem. Opat Reitenberger jej pozval také na návštěvu kláštera Teplá, přičemž si oba velmi rozuměli, jak ve věcech světských, tak duchovních. Ovšem lázeňské město vděčilo opatu Reitenbergerovi za víc, než

32 Premonstrátský klášter v Teplé byl založen 1197 vladkou Hroznatou. Nachází se v Tepelské vrchovině cca 10 km od Mariánských Lázní.

33 ŠVANDRLÍK, Richard a kol. *Mariánské Lázně: průvodce*. 2. vyd. Praha: Olympia, 1987, s. 21

jen za rozšiřování věhlasu těchto nových lázní. Opat nechal jímat jednotlivé prameny a chemicky je analyzovat, dal postavit pavilony nad prameny a novou hlavní kolonádu.

Byly budovány první cesty, které umožnily příjezd dalších nových hostů z celé Evropy. Takovéto investice z klášterní pokladny vyvolaly nespokojenost většiny premonstrátů v klášteře. Obvinili Reitenbergera, že utápí klášterní peníze v bažinách Mariánských Lázní. Nakonec ho donutili k odstoupení z funkce tepelského opata. Tato vzpoura mnichů nevyhnutelně vedla k odchodu mladého ambiciózního opata do vyhnanství v Tyrolsku. Svě milované lázeňské město již nikdy nespátřil. Po odstranění Reitenbergera se ale nepodařilo klášteru Teplá zastavit další rozvoj nového lázeňského města.

Zájem veřejnosti, především mnoha králů, knížat, vévodů, panovníků Evropy, hudebních skladatelů, byl tak mimořádný, že nakonec klášter Teplá existenci lázní akceptoval a dále pokračoval v jejich výstavbě. Zatím co doktor Nehr je nazýván otcem Mariánských Lázní, Reitenberger je nazýván, jak je ostatně uvedeno na pamětní desce v areálu lázeňské kolonády, „fundator urbis“ (tj. zakladatel města).³⁴ V roce 1865 se lázně mohly pyšnit statutem města a o rok později také svým vlastním městským znakem. V rámci reformy byla správa města převzata do rukou obce, vyjma správy lázeňských zařízení a minerálních vod. Ty nadále zůstávaly v majetku kláštera Teplá.³⁵

Vývoj lázní v poslední čtvrtině 19. století sebou nesl rychlý rozvoj. Ten vedl mimo jiné k budování železničních tratí, které spojovaly lázeňské město nejen s blízkým okolím, ale především se zahraničím. Právě díky vybudování železničních spojení prudce stoupl počet lázeňských hostů, což mělo za příčinu výstavbu nových moderních zařízení, hotelových domů. Díky novému orchestru dochází k rozšíření kulturního vyžití a mimo jiné v roce 1873 začínají také Mariánské Lázně vydávat své první noviny – *Marienbader Zeitung*. Tištěny byly jako týdeník v nové městské tiskárně, což byl v té době také dost významný krok dopředu. První zkušební výtisk vyšel sice mimo hlavní sezónu, což o to více deklarovalo jeho zaměření především na obyvatele města. Až jako druhotným odběratelem se měl stát lázeňský host. Iniciátorem zkušebního čísla byl vyučený knihtiskař Josef Gschihay, který tehdy získal

34 BOROWKA-CLAUSBERG, Beate. *Damals in Marienbad: Goethe, Kafka und Co. - die vornehme Welt kuriert sich*. Berlin: Edition Ebersbach, 2009. ISBN 978-393-8740-873, s. 31.

35 KRÍŽEK, Vladimír a Richard ŠVANDRLÍK. *106x Mariánské Lázně, aneb, vyprávění o městě, kterému postačilo sto let k dosažení světové proslulosti*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1990. ISBN 80-708-8015-5, s. 168.

koncesi k tisku knih a také ke kamenotisku v Mariánských Lázních. Právě Josef Gschihay se zasadil o všeobecnou informovanost nejen obyvatelstva, ale i hostů, kteří stále častěji oblíbené lázeňské město navštěvovali. Týdeník *Marienbad Zeitung* informoval o všem novém, co se ve městě událo, přihodilo, připravuje a plánuje.³⁶ Informoval např. o tom, že již v roce 1887 se staly Mariánské Lázně sídlem soudního okresu, v roce 1902 byly povýšeny na okresní město, v tomtéž roce zde byla zavedena pouliční elektrická dráha a v roce 1903 zde byl zřízen, jako první v Rakousku-Uhersku, Městský institut hygieny a balneologie.

V té době stál v čele vedení města pokrokový starosta Dr. August Herzig. Za jeho vedení bylo město obohaceno o četná, veřejnosti prospěšná zařízení, jako jsou např. zemní údolní přehrada, vojenský lázeňský dům Mars, městská elektrárna, pouliční osvětlení, městská nemocnice, nový vodovodní systém nebo městská spořitelna. Množství novinek, s množstvím stále nových lázeňských hostů přispělo k rozhodnutí k týdeníku *Marienbader Zeitung* začít ještě vydávat deník *Marienbader Tagblatt*, který vycházel vždy od 1. června do 31. srpna každý den v 18:30 od pondělí do soboty. Neděle patřila již zmíněnému *Marienbader Zeitung*. Sezónní *Marienbader Tagblatt* měl podobu spíše letáků, kde byly krátké zprávy nebo oznámení. Takto byly obě tiskoviny vydávány až do roku 1919, kdy se z týdeníku *Marienbader Zeitung* stal deník.³⁷

V letech 1900-1914 kulminuje postavení Mariánských Lázní jako evropského politického a společenského centra. Bylo módou jezdit do lázní. Mezi korunovanými hlavami, které město navštívily až do roku 1914, byli například pruský král Fridrich Wilhelm IV., egyptský místokrál Fuad, perský šach Muzzefer-Eddin, ruský velkokníže Vladimír a mnoho dalších. Především ale do lázní pravidelně přijížděl anglický král Edward VII. Celkem navštívil Mariánské Lázně devětkrát, vždy v letní sezóně (mimořádně na celoroční provoz město přistoupilo až v padesátých letech 20. století, kdy byly v lázeňských hotelech a zařízeních instalovány první radiátory). Lázeňské úspěchy a čilý provoz přerušila až první světová válka, která zapříčinila pokles počtu hostů na méně než polovinu předválečného stavu.

Po vyhlášení samostatného Československa prohlásila část německé nacionální buržoazie Sudety za samostatnou provincii pod názvem Deutsch-Böhmen, přičemž plánovala jejich připojení k Rakousku nebo k Německu. Tyto poražené státy se však samy zmítaly

36 *Marienbader Zeitung* (1873-1945): z historie mariánskolázeňských novin v letech 1873 až 1945. Dostupné z: [https://www.hamelika.cz/?cz_marienbader-zeitung-\(1873-1945\)](https://www.hamelika.cz/?cz_marienbader-zeitung-(1873-1945))

37 Tamtéž.

v hospodářské krizi a v obrovské inflaci. Po obsazení Sudet českými vojenskými jednotkami došlo k ustavení mocenských orgánů nového státu. Němci se s touto existencí nikdy nesmířili, čímž započala jejich nenávist k Čechům. Rok 1919 byl pro lázeňský provoz nejkritičtější. Počet hostů klesl na 9 000, což byla pouhá polovina i proti roku 1915. Revoluční vlna přiměla novou československou vládu vyhlásit pozemkovou reformu, která významně postihla i klášter Teplá jako velkovlastníka půdy.³⁸ Premonstráti ztratili majetky, lesy a také lázeňské provozy v Mariánských Lázních. Lázeňská nájemní společnost, která tyto majetky převzala do své správy, měla však za cíl jediný, a to zisk. Městská rada, která se také snažila získat pronájem klášterních lázeňských provozů, byla nyní odsunuta a jejich vzájemné vztahy byly více jak napjaté. Po skončení činnosti Lázeňské nájemní společnosti byla Pozemkovým úřadem dosazena do lázní tzv. Úřední správa pramenů a lázeňských objektů, jejíž zástupce byl zvolen i z řad premonstrátů.

Ve dvacátých letech 20. století došlo v lázních k obratu v několika směrech. Jedním z nich byl především nový příliv hostů. Mariánské Lázně se v té době snažily znovu získat své ztracené postavení. Pořádaly se zde významné medicínské kongresy a zasedání, přijížděli sem hudebníci a světoznámí umělci. V roce 1929 byl vytvořen nový rekord v počtu návštěvnosti. Lázně navštívily takové osobnosti jako jugoslávský král Alexandr I., tehdejší prezident Československé republiky T. G. Masaryk nebo bulharský král Ferdinand. Zajímavé bylo rozložení hostů z jednotlivých států: z Československa bylo jen 12 % hostů, z Německa a Rakouska 63 % hostů, z Polska 9 % hostů, z ostatních evropských států 13 % a ze zámorí jen 3 % hostů.³⁹ Růst návštěvnosti tentokrát nevyvolal žádnou vlnu stavební aktivity, došlo však k některým přestavbám a k vilovým výstavbám v dolní části města u vlakového nádraží. Tehdejší starosta Dr. Turba prosazoval především rozvoj školství. Nechal přebudovat nedokončený léčebný ústav pro choroby ledvin ve školský, areál, v němž sídlily hotelová škola, reálné gymnázium, obchodní škola a pokračovací školy.

V roce 1927 bylo také postaveno letiště ve Sklářích, čímž se staly Mariánské Lázně druhým největším centrem letecké dopravy v Československu. V nepříznivém a velmi složitém postavení byla ve městě česká menšina, která se za předmnichovské republiky soustřeďovala v Nádražní čtvrti.

38 KAJLÍK, Vladimír. *Klášter Teplá & Mariánské Lázně: semper vivat*. Mariánské Lázně: Městské muzeum Mariánské Lázně, 2009. ISBN 978-80-903775-2-3, s. 61.

39 ŠVANDRLÍK, Richard a kol. *Mariánské Lázně*, s. 28.

Rok 1930 byl ve znamení světové hospodářské krize. Počet hostů klesl pod 30 000 a rok od roku stále klesal. Ztráty zisků, vysoké zadlužení, velké daně a poplatky vedly k vlně úpadků podnikatelů. Byl vydražován jeden lázeňský dům za druhým. Vysoký počet nezaměstnaných, spolu s neustále se zhoršující hospodářskou situací, přispívaly k aktivizaci sudetoněmeckého hnutí. Dne 30. srpna 1933 byl v Mariánských Lázních najatými vrahy zastřelen pokrokový německý filozof Theodor Lessing, který uprchl z Německa před nacisty. Profesor se do Mariánských Lázní přestěhoval v polovině března roku 1933. Reagoval tak na skutečnost, že v jeho rodném Německu převzal do svých rukou moc Adolf Hitler. Po smrti Lessinga prchají vrazi zpět do Německa, filozofova smrt nebyla nikdy objasněna.⁴⁰

V roce 1938 měl Konrad Henlein v lázeňském domě Carlton jednání o odtržení sudetských území od republiky, s nímž bylo spojeno vyhnání českých obyvatel a zatýkání komunistů a Židů. V listopadu 1938 byla vypálena synagoga na hlavní třídě a pobořeny židovské hřbitovy ve městě i okolí. Mariánské Lázně už nebyly bezpečné a mnoho stálých hostů odmítlo přijet. Nadšení většiny zdejších Němců nad připojením k Německé říši nemělo dlouhého trvání. Bylo zavedeno přidělové hospodářství, vedoucí místa ve městě byla obsazena říšskými Němci, od zemědělců se vyžadovaly vysoké dávky a průmyslové závody byly převáděny na válečnou výrobu.

Mariánské Lázně se s převahou německého obyvatelstva od počátku roku 1938 staly převážně nacistickým městem. Henleinova strana převzala kontrolu nad městem, od jara 1938 se stále více vyskytovaly demonstrace místních obyvatel, kteří podporovali politiku Sudetoněmecké strany (SdP).⁴¹ V létě téhož roku byla uzavřena česká škola. Oproti německému obyvatelstvu byli Češi ve výrazné menšině. V celém okrese Mariánské Lázně bylo evidováno jen celkem 800 Čechů, což představovalo 7,8 % obyvatel okresu. Mariánské Lázně se staly základnou SdP. To zapříčinilo odjezd téměř většiny lázeňských hostů, což vedlo k zásadní ekonomické ztrátě pro celý chod města. Útoky ze strany německého obyvatelstva byly stále četnější. Byli napadáni nejen Češi, ale také čeští četníci, členové Sokola a především čeští obchodníci. Městem zaznívalo heslo: „*Wir wollen heim ins Reich!*“

40 ŠVANDRLÍK, Richard a Jaroslav Achab Haidler. *Historie Židů v Mariánských Lázních*. Mariánské Lázně: Art Gallery Nataly, 2005. ISBN 978-80-254-7393-1, s. 26-29.

41 BRANDES, Detlef. *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*. Praha: Argo, 2012. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-0605-3, s. 65.

(Chceme domů do říše!) „*Ulice světoznámého lázeňského města podobaly se všemu jinému jen ne místu, kde nemocní mohou nalézt osvěžení a uzdravení.*“⁴²

Poté, co československá vláda přijala dne 30. září 1938 podmínky Mnichovské dohody, začal prakticky ihned zábor pohraničí. Do Mariánských Lázní vstoupila německá vojska Wehrmachtu a místní obyvatelé je s nadšením vítali. Mariánské Lázně se staly součástí Říše. Zbývající české rodiny musely v rychlosti město opustit. Po zabrání pohraničí zůstalo v Mariánských Lázních prakticky 10 českých rodin, kdy se převážně jednalo o smíšená manželství.

3.1 Lázně za druhé světové války

Po vypuknutí světové války v roce 1939 a odchodu mužů na frontu, čímž chyběly pracovní síly, ztratily Mariánské Lázně charakter světového lázeňského místa. Na kúru přijížděli jen pacienti z Německa a jen na lékařské doporučení. Přicházely sem tzv. totálně nasazení z Protektorátu, dále první zajatci z Polska, Francie a později také ze Sovětského svazu. Vykonávali zde jen ty nejtěžší práce při nedostatečné stravě, oblečení a bez zdravotního zajištění v případě nemoci. Nejhůře bylo zacházeno se sovětskými válečnými zajatci.

V roce 1940 naposledy vyšly tzv. Kurliste, seznamy lázeňských hostů. Zcela v nich chyběli hosté ze zahraničí. Po bombardování Berlína byla do Mariánských Lázní přemístěna některá oddělení Berlínské nemocnice a od listopadu roku 1941 byly mnohé lázeňské domy přeměňovány na lazarety. Jen několik málo hotelů zůstalo pro lázeňské hosty. Mnoho berlínských nemocných zde zemřelo, a proto vzniklo na zdejším hřbitově samostatné oddělení, dnes nazývané Berlínský hřbitov. Jsou zde hroby německých vojáků, kteří zde zemřeli v rezervních lazaretech. Byly sem soustředěny i ostatky padlých vojáků z konce světové války z širokého okolí, z Chebska a západních Čech.

Koncem války byly vyhlášeny Mariánské Lázně lazaretním městem a počet obyvatel překročil hranici 40 000. Z nedostatečné hygieny a zásobování vypukly ve městě různé epidemie. Úmrtnost drasticky stoupala, v průměru na 100 až 150 osob měsíčně. Ještě v mnohem horším postavení byli vězňové a váleční zajatci. Koncem války táhly krajem

42 BRANDES, Detlef. *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*, s. 245.

zástupy vězňů z koncentračních táborů, hnaných před frontou do vnitrozemí. Všichni trpěli hladem a zimou. Hroby obětí tzv. pochodů smrti je možné nalézt na všech hřbitovech v okolí.

Konec války zastihl město málo ochotné vojensky se bránit. Asi 40 000 německých vojáků ve Slavkovském lese vůbec nezasáhlo do bojů a volilo ochotně zajetí u americké armády. S porážkou hitlerovského Německa ztratilo přičlenění Sudet k Říši svou platnost. Otázka Sudet byla řešena ve smyslu Postupimské dohody.⁴³

3.2 Pochody smrti

Konec druhé světové války prošel Mariánskými Lázněmi, aniž by postihl „lazaretní město“. Mnohem hroznější rezultat, než byl přechod fronty, zanechaly pochody smrti, které šly touto krajinou. Nejznámější byl pochod v Pístoce: *„V Pístoce se konal v těchto dnech pohřeb 52 nešťastných obětí německé okupace. Ohledání mrtvol ze společného hrobu provedl okresní lékař Dr. Svoboda. Šest rekognoskovaných bylo pohřbeno zvlášť. Slavnostní pohřeb těch, kteří byli umučeni rukama dobyvatelů světa, rukama násilníků a zotročitelů, byl hojně navštíven z řad obyvatelstva a úřadů.“*⁴⁴

Ale procházely tudy další transporty žen, zajatců, vězňů z různých koncentračních táborů. Přímo v Mariánských Lázních jsou uloženy pozůstatky dvou polských vězňů. Je to vězeň Štefan Gurski, nar. 4. 9. 1905, a politický vězeň Stanislav Ribinski, nar. 21. 11. 1916. Jeden byl 39letý a druhý 28letý. V roce 1945 tu skončili svou životní pouť stejně jako tři neznámé židovské ženy z dubnového pochodu smrti, které jsou pohřbeny na židovském hřbitově. Jejich jména ani národnost nejsou známé. Na hřbitově v Úšovicích bylo v roce 1945 pohřbeno nejméně 34 ruských zajatců a 3 slovenští, pravděpodobně účastníci Slovenského národního povstání, ze zajateckých pochodů, které byly stejně kruté jako vězení.⁴⁵ *„V úterý se konal pohřeb 12 žen, které byly nalezeny u města Litrbachy na loketském okrese. Mrtvoly byly zahrabány 30 cm pod zemí nedaleko mrchoviště. Při exhumaci zjištěno s největší pravděpodobností, že se jedná o ženy židovského původu z koncentračního tábora Rawensbrücku, které krajem procházely. Je to opět další ukázka „kultury“ Němců.“*⁴⁶

43 ŠVANDRLÍK, Richard a kol. *Mariánské Lázně*, s. 21.

44 Exhumace a pohřeb 52 obětí německého barbarství. *Mariánskolázeňské listy*. 3. 4. 1946(7), s. 3.

45 PADEVĚT, Jiří. *Krvavé finále: jaro 1945 v českých zemích*. Praha: Academia, 2015. Průvodce (Academia). ISBN 978-80-200-2464-0, s. 295.

46 12 mrtvých žen nalezeno na Loketsku. *Hraničářské slovo*. 20. 4. 1946(3), s. 2.

Další hromadný hrob byl objeven na Chebsku na počátku dubna 1946. Hrob byl objeven náhodou po nálezů lidské lebky na okraji lesa. Na místě byly přítomny orgány národní bezpečnosti a kriminální úřadovny pro vyšetřování vražd, které posléze zjistily, že se jednalo o 4 hroby, kde byly mrtvoly zahrabány. Na pomoc při výkopu hrobů byli povoláni Němci z blízkých osad. Podle ošacení se pravděpodobně jednalo o ruské zajatce. Jejich mrtvoly byly, buď svázané do kozelce, nebo měly pouta na ruku i nohou a průstřel v hlavě. Ostatní pravděpodobně zemřeli vysílením. První byli vyslýcháni právě Němci z blízkých osad. Ti všichni se shodli, že před postupující americkou armádou utíkali němečtí vojáci i se svými zajatci, aby nemohli později vydat děsivá svědectví krutého zacházení s nimi, ovšem ve výsledku je stejně zabili.⁴⁷

47 Nový hromadný hrob objeven na Chebsku. *Hraničářské slovo*. 20. 4. 1946(3), s. 6.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 OSVOBOZENÉ LÁZNĚ ROK 1945

Konec dubna roku 1945 zastihl město v obavách o svůj osud, neboť fronta se přiblížila a americké vojsko stanulo na československé hranici. Varovné výzvy Henleina a velení SS, že je nezbytné bojovat do posledního dechu, zůstávaly neoslyšeny. Jedinou nadějí všech se stávala bezpodmínečná kapitulace Německa po sebevraždě Adolfa Hitlera, ale 1. května válka stále pokračovala. V neděli 6. května roku 1945 dopoledne obsadily město bez boje americké jednotky 97. pěší a 16. tankové divize USA.⁴⁸ Američané ale místním obyvatelstvem nebyli považováni za osvoboditele. Německé obyvatelstvo jen s obavami přijímalo fakt své porážky. Američané zavedli okupační správu pod názvem AMGOT (Allied Military Government of the Occupied Territories), která byla uplatněna také v Německu.

Jelikož neexistovaly smlouvy s českou stranou a v oblasti bylo velmi málo českého obyvatelstva, bylo nezbytné pro přebrání samosprávy města a okresu využít místního obyvatelstva. Američané se rozhodli povolat do čela města zdejšího německého starostu Dr. Mannera. I přesto byla situace ve městě více jak napjatá. Místní obyvatelé 7. května vnikli do budovy NSDAP, aby se dostali především k uloženým dokumentům a pasům, které by jim umožnily vycestovat za hranice Německa. Jediné spojení s okolním světem nabízel jen pražský vysílač, ten však vysílal pouze česky.

Dne 8. května začaly z města odjíždět první autobusy s nuceně nasazenými dělníky z Holandska a Francie. Městem se šířila fáma, že Mariánské Lázně byly Američany osvobozeny pro Rusy. To jen podpořilo místní hysterii a obyvatelstvo se o to razantněji snažilo získat zpět své dokumenty k vycestování. Američané se zatím vesele bavili s místními děvčaty. Po vyhlášení bezpodmínečné kapitulace Německé říše dne 9. května 1945 se i přesto řada místních domnívala, že hranice zůstanou beze změny. Jaké bylo jejich zděšení, když 11. května městem projížděla nákladní auta, kde na korbách seděli čeští občané a třímali v rukách československé a ruské vlajky. Tím se jejich strach a obavy jen prohloubily.

48 Shrnutí historie Mariánských Lázní. Dostupné z: http://www.hamelika.cz/?cz_shrnuti-historie-marianskych-lazni,40

Domnívali se totiž, že po osvobození Američany bude území Mariánských Lázní přiřčeno do americké okupační zóny v Německu.

O rok později tehdejší situaci popisuje místní časopis *Mariánské Lázně – lázeňský časopis* následovně: „*Jako v jiných místech našeho pohraničí, tak také v Mar. Lázních nemohlo dojít k otevřenému odboji. Ve městě bylo jen několik Čechů – jednotlivců, jinak však celý kraj byl přeplněn německým vojskem i uprchlíky. Je však důležité konstatovati, že obávaní nacisté se v Mar. Lázních nezmohli ani k nejmenšímu odporu. Německé ženy soustavně bouraly překážky, které SS vystavěli proti postupující americké armádě. Nálada mezi Němci byla různá. Někteří věřili do poslední chvíle, že je ještě zachráni nějaká V 3. Největší obavy měli před příchodem Rusů. Jednou se vyskytla zpráva, že Rudá armáda postupuje od Karl. Varů. Nastala hrozná panika, cestou necestou uháněli němečtí lazaři o berlích a ti, co nemohli chodit, byli vezeni v dětských kočárcích k bavorské hranici. V noci z 5. na 6. května dostali se Američané do samé blízkosti města. Do Mar. Lázní vjeli pak 6. května po státní silnici z Hled'sebe. Bylo to prvých 20 tanků. Mezi prvými, kteří se do Mar. Lázní dostali, byl také Čechoameričan z Texasu. Američané rychle prohlíželi všechny domy. O 13. hod. byla obsazena i radnice, kde si Američané zřídili vojenskou úřadovnu.*“⁴⁹

4.1 Lázně v rukou české správy

Dne 17. května nastal pro místní obyvatele další šok. Naděje, že se stanou součástí Německa, zmizela. Do vedení okresu byl zvolen bývalý vězeň koncentračního tábora v Německu (Bayreuth) Karel Kratochvíl. S ním přišly i významné změny. Byla vydána vyhláška, že hranice Československa zůstávají stejné jako před rokem 1938, čímž se rozplynuly i poslední naděje místních na ideu, že se stanou součástí Německa. Stávající starosta, jeden z čelních německých představitelů Dr. Manner byl zatčen a odveden do Konstantinových Lázní. O jeho dalším osudu není nic známo. Ovšem i tato nově se rodící česká správa narážela na mnohé překážky. Američané ji nechtěli uznat a její příkazy velmi často ignorovali. Tím, že prozatím nebyla pražskou centrální vládou ustanovena žádná dohoda či nařízení, mohli si Američané rozhodovat dle svého mínění. V tom se také odrážel jejich přístup k německému obyvatelstvu (viz kapitola 4.3.3 Americký liberalismus).

49 Jak byly osvobozeny Mariánské Lázně. *Mariánské Lázně – lázeňský časopis*. 1946(1), s. 3.

Významným dnem byl také 19. květen 1945, kdy do Mariánských Lázní přišlo prvních 20 uniformovaných policistů a ještě tentýž den byl ustanoven revoluční národní výbor, v jehož čele stál J. Zima a místopředsedou byl V. Tejmar. Následovaly rychle za sebou jdoucí události. Příjezd poštovních zaměstnanců, kteří přebrali poštu. Několik dní na to přijeli úředníci civilní policie v čele s Dr. Mixou, který byl dlouho alfou a omegou veškerého dění ve městě.⁵⁰

V dalších květnových dnech se ujímá řízení města česká menšina v čele se zvoleným starostou Karlem Tesařem, který byl majitelem podniku na výtahy a mlýnské stroje. Revoluční národní výbor, ustavený 19. května 1945, potvrdil Karla Tesaře ve funkci starosty na 5 až 6 týdnů. Již 29. května byli propouštěni ze státních služeb nacističtí Němci. Začátkem června přijela velká skupina 106 členů finanční stráže. Jejich příchod do města udělal na Němce veliký dojem. V červnu se již poměry rychle konsolidují. Do čela Okresní správní komise (OSK) byl zvolen J. Němec, který do té doby působil v Okresním výboru.⁵¹

I přesto, že město nebylo vážněji poškozeno válkou, bylo poničeno jen nádraží a několik dalších domů, byla provizorní lázeňská sezóna 1945 slavnostně otevřena až 1. září 1945. Přelidnění města německými uprchlíky, bylo jich přes 40 000, zapříčinilo nedostatek potravin, užitkové vody, otopu pro nemocnice a lazarety, uhlí pro elektrárnu. Železnice, železniční viadukty byly zničeny na konci války vyhozením do povětří a silnice byly zdevastovány. Díky americké armádě bylo zajištěno alespoň minimální zásobování města, kdy svými vozidly zaváželi přes 50 domů s lazarety, 25 domů Berlínské nemocnice a další hotely a penziony vlastní americké armády. Školy a soukromé byty byly přeplněny uprchlíky z východu. Díky faktu, že správa a řízení města byly zcela v českých rukou, přišlo do Mariánských Lázní do konce roku 1945 až 2 000 Čechů. Američtí vojáci vydávali ve městě svůj vlastní časopis *Friendship* a využívali zdejšího golfového hřiště a dalších zařízení k rekreaci. Město opustili až v listopadu roku 1945.⁵²

V té době bylo také rozhodnuto o ponechání původních pomníků zakladatelů města a to opata Reitenbergera a Dr. Nehra. Dále pak mohly na svých místech zůstat pomníky

50 Osвобоzení Mariánských Lázní. *Mariánské Lázně – lázeňský časopis*. 1946(2), s. 8.

51 Tamtéž.

52 Shrnutí historie Mariánských Lázní. Dostupné z: http://www.hamelika.cz/?cz_shrnuti-historie-marianskych-lazni,40

a vzpomínkové desky významných hostů města jako byl J. W. Goethe nebo F. Chopin. Desky na památku návštěv anglického krále Edwarda VII., které byly během války odcizeny, byly obnoveny. Ostatní památky připomínající germánské „dobyvatele Evropy“ byly odstraněny a nahrazeny novými připomínajícími zemřelé významné osobnosti, které město navštívili. Obelisk z parku u kolonády byl použit na památník míru na Stalinově náměstí, jehož základní kámen byl odhalen v srpnu za účasti americké armády.⁵³

4.2 Němci v českém městě

Německé obyvatelstvo se v Mariánských Lázních cítilo pod záštitou Američanů bezpečně. Oproti obyvatelům německé národnosti na druhé straně demarkační linie, tzv. ruské straně, s nimi bylo zacházeno velmi mírumilovně, což velmi často popuzovalo české obyvatelstvo. To si stěžovalo na liberální přístup Američanů k Němcům. Tento fakt ovšem jen utvrzoval domněnku německého obyvatelstva, že obsazená část Američany případně opět Německu. Oddíly policie a strážníků v lázních sice byly, ovšem nezmohly se na žádná kárná opatření proti místnímu německému obyvatelstvu, které bylo pod záštitou americké armády.

4.2.1 Státně nespolehlivé osoby

Rozhodnutí o tom, zda je ta či jiná osoba státně nespolehlivá, se řídilo dekretem prezidenta republiky (Zákon č. 5/1945 Sb. z 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů).⁵⁴ Osoby, které byly takto označeny, měly velmi ztížený život ve společnosti. Byly postaveny na okraj společnosti a vyloučeny ze společenského života, prakticky se z nich ze dne na den staly osoby nižší kategorie. V tomto kontextu je možné nalézt spojitost s názorem Němců k ostatním národům a to především k lidem židovského vyznání. Osoby státně nespolehlivé rázem ztratily československé občanství, ovšem až do srpna roku 1945, kdy podepsal prezident republiky dekret č. 33/1945 Sb.⁵⁵, nebylo jejich postavení v republice zcela jasné.

53 Které památky zůstanou? *Mariánskolázeňský list*. 18. 2. 1946(2), s. 3.

54 ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*, str. 87.

55 Dekret č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské

Tento dokument ovšem nestanovil přesně, jakým způsobem definovat obyvatelstvo, které by mělo občanství ztratit. Tím dával volné pole působnosti Ministerstvu vnitra, potažmo národním správám a přidělovým řízením na území Československa. Stejná situace panovala také přímo v Mariánských Lázních, kde se Národní správa a přidělové řízení na základě dekretu prezidenta republiky rozhodli stanovit svou vlastní definici, kdo je kdo. Jednalo se především o podniky osob státně nespolehlivých, které měly přejít do národní správy. Trochu alibisticky zní dovětek, že se bude jednat jen o prozatímní správu, tj. kdykoliv odvolatelnou, jakmile důvody pro zavedení národní správy odpadnou, a nebo ustanovení národní správy bude neplatné, což znamená, nebude řádně plnit své povinnosti. V zásadě se mělo jednat o dvě hlavní kategorie podniků. Jednak podniky Čechů, kteří se provinili proti národu, eventuálně lidí asociálních. Druhá kategorie zahrnovala podniky německé. Tam vznikla otázka, jestli zahrnuje všechny podniky, nebo jen těch majitelů, kteří byli nacisté. Pro zjednodušení byly zahrnuty všechny podniky, vyjma těch majitelů, kteří se stali obětí politické nebo rasové perzekuce. Ovšem to musel prokázat sám úřad. Kromě toho tyto osoby musely také prokázat, že zůstaly věrné demokraticko-republikánské státní myšlence a nestačil k tomu fakt, že byly z politických či jiných důvodů v koncentračním táboře. Ale i po podání všech důkazů, a nebo dokonce prokázání, že byly antifašisté, byly tyto osoby i přesto zaevidovány v první kategorii a v případě nutnosti udržení chodu výroby nebo hospodářského života jim byl majetek také vzat do národní správy.⁵⁶

4.2.2 Protiněmecká opatření

Němci byli po zabavení majetků odsunuti na samý okraj společnosti. V praxi to znamenalo, že byli propouštěni ze státní správy a veřejných služeb. Šlo o dlouhodobější proces, neboť jejich místa musela být nahrazena nově příchozími přistěhovalci. Do té doby svůj úřad plnit museli. Postupně jim byly odeprény dávky sociálního pojištění, důchody a výplaty. Ty byly nahrazeny potravinovými lístky, které ale měly nižší hodnotu než lístky, které dostávali Češi. Pro přehled o počtu německého obyvatelstva měli všichni Němci žijící ve městě povinnost pravidelného hlášení se na zdejší policejní stanici. Další perzekuce na sebe nenechaly dlouho čekat. Němci byli omezeni při uzavírání sňatků, neměli žádná politická práva, německé školy byly uzavřeny, německý tisk byl zakázán.

56 SKÁCELÍK, František. Národní správy a přidělové řízení. *Mariánskolázeňský list*. 3. 3. 1946(4), s. 4.

Němci byli také povinni, stejně jako dříve Židé, nosit zřetelné označení. Jednalo se o bílou nebo žlutou pásku s malým písmenem „n“. Pouze po dobu lázeňské sezony bylo toto opatření zrušeno a to v zájmu pozitivního pohledu zahraničních hostů, kteří do lázní opět začali jezdit. Zároveň tím vedení města chtělo docílit dojmu, že lázně jsou zcela v rukou české správy a že bez Němců není chod lázní omezen. Důkazem toho je například zpráva z Okresního archivu v Chebu o Zrušení povinnosti nošení bílých pásek Němci po dobu lázeňské sezony (viz Příloha č. 1).⁵⁷ Nesměli se zdržovat na veřejných prostranstvích, navštěvovat kulturní střediska a restaurace. Důraznost veškerých těchto opatření se oblastně velmi lišila. V Mariánských Lázních na ně byl sice brán zřetel, ale díky přítomnosti americké posádky nebyly prosazovány tak radikálně jako na jiných územích republiky. I přesto se město neubránílo několika demonstracím ze strany německého obyvatelstva. Jelikož byly Mariánské Lázně tou dobou stále přeplněné město, byla poptávka po zásobování 3x vyšší než dodávka, přičemž Němci měli na potraviny nárok jako poslední v řadě. Tyto demonstrace byly posléze vždy rozehnány státní policií, četnictvem a revolučními gardami.

4.2.3 Hygienické podmínky ve městě

V přeplněném městě, plném pacientů v lazaretních nemocnicích, uprchlíků a personálu nemocnic nebylo možné udržet správné hygienické postupy. I přes všechnu snahu vedení města vypukla ve městě v létě roku 1945 tyfová epidemie. Onemocnělo 162 osob, převážně české národnosti. I přesto později v *Mariánskolázeňských listech* redaktor Josef Drmla zastává opačný názor na čistotnost Němců a to především bytových jednotek. Tvrdil, že byty, které byly později převzaty do národní správy a poté pak předány novoosídlencům jsou zanedbané, ve špatném stavu, plné harampádí a že si Němci na čistotu moc nepotrpěli. Doslova napsal: „*Němci si pramálo potrpěli na bytovou kulturu, přesto se vydávali na nejkulturnější národ světa.*“⁵⁸ Jiný list se zase vyjadřuje v tom smyslu, že díky bytové kultuře Němců, která byla zcela zanedbávána a byla velmi nízké úrovně, je nutné provádět více zdravotních kontrol především u dětí a obyvatel, kteří mají živnosti a potravinářské podniky tak, aby bylo o nové osídlence dokonale postaráno.⁵⁹

57 Zpráva o Zrušení povinnosti nošení bílých pásek, K č.j. 5295/1.18./46, 11. 05. 1946, SOkA Cheb.

58 DRMLA, Josef. Byt - naší vizitkou. *Mariánskolázeňské listy*. 3. 3. 1946(4), s. 3.

59 Zdravotní kontroly v pohraničí. *Týdeník Národní fronty – Chebsko*. 1946(11), s. 1.

4.3 Americká armáda

Osvobození západních Čech v roce 1945 se odehrávalo zcela v režii americké 3. armády. V jejím čele stál nejslavnější americký generál celé války George Smith Patton. K prvnímu kontaktu Američanů s územím předmnichovského Československa došlo v dubnu roku 1945. Stalo se tak u obce Hranice ležící nedaleko města Aš, v tzv. „Vstupní bráně do Egerlandu“. Jednalo se o přesunutou hlídku 3. praporu 358. pluku 90. pěší divize generála Earnesta. Tato divize v této chvíli ještě spadala pod V. sbor 1. armády generála Hodgese, posléze však byla přiřčena k XII. sboru Pattonovy 3. armády. K prvním větším střetům americké armády s Němci došlo 25. dubna 1945, kdy vypukl boj o město Cheb.⁶⁰ Cheb byl totiž německou stranou prohlášen za důležitý opěrný bod, pevnost, kterou je každý povinen bránit, ovšem většina jednotek SS se začala v tichosti stahovat ještě před americkým útokem, zanechávajíc obranu města domobraně, Hitlerjugend a zhruba třem tisícovkám vojáků Wehrmachtu rozmístěným po okolí, které bylo zaminováno. Na silnicích byly vytvořeny záseky a velitel obrany major Geissler rozhodl, že se bude bojovat do posledního muže. Ovšem hned po prvním bombardování se odvaha obránců města začala vytrácet. Starosta města, který krátce před útokem nechal zapálit vojenské sklady s tím, aby nic nepřipadlo do rukou nepřátel, se narychlo pokoušel na Kladské u Mariánských Lázní přesvědčit Henleina, aby dovolil kapitulaci města Cheb. Byl obratem odmítnut. Henlein si stál za svým přesvědčením, že město Cheb se musí držet do poslední patrony a muže. Američané mezitím odpovídali dělostřeleckou palbou a leteckým bombardováním. A co nezničily jejich granáty a pumy, o to se postaral Volkssturm.⁶¹ Do povětří byly vyhozeny všechny mosty v okolí Chebu, silnice se měnily v zátarasy a palebná postavení. Z amerických letadel padaly na zem nejen bomby, ale

60 EŠNER, Jan. Americká vojska v Čechách. Dostupné z: <https://www.aic.cz/osvobozeni/americka-vojska-v-cechach/>

61 Volkssturm. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Volkssturm>. Německá lidová domobrana, která vznikla nařízením Adolfa Hitlera ze dne 25. září 1944. Byla tvořena civilními osobami mužského pohlaví od šestnácti do šedesáti let. Vyzbrojení, organizaci a výcvik měl na starosti velitel SS Heinrich Himmler. Domobrana byla vyzbrojena lehkými zbraněmi (pušky, kulomety, pancéřově pěsti) a byla vycvičena na budování protitankových překážek. Jejím posláním byla ochrana týlových pozic, železnic, opevnění apod. Od ledna 1945 byly jeho jednotky vysílány i do prvních linií fronty či k obraně měst. Na západní frontě se příslušníci Volkssturmů často vzdávali bez boje, avšak na frontě východní často bojovali zarputile až fanaticky.

V závěru války, kdy už bylo Němcům zcela jasné, že je konec, odmítali někteří z nich nesmyslně bojovat. Tito lidé byli zvláštními komandy SS lynčovani pověšením na sloupy elektrického osvětlení, přičemž dostali na krk cedulku, že se jedná o zrádce či pomahače bolševiků.

V českých zemích Volkssturm pomáhal německým bezpečnostním silám v střežení železničních tratí a objektů, v potlačování partyzánského odboje, účastnil se i represivních akcí proti civilnímu obyvatelstvu v oblastech, kde působili partyzáni. V samém závěru války se účastnil bojů proti postupující Rudé armádě, přičemž např. v bojích o Brno, kde žila početná německá menšina, způsobil Sovětům značné ztráty, zlikvidoval několik sovětských tanků. Neblaze proslul Volkssturm při květnovém povstání českého lidu, když se podílel na střelení povstalců, ale i neozbrojených civilních obyvatel ze zálohy. Bezprostředně po ukončení bojů se příslušníci Volkssturmů (již jako „bezbranné německé civilní osoby“) v mnohých případech stávali obětmi odplaty a vyřizování účtů.

také letáky s výzvou, aby se město vzdalo, jinak bude srovnáno se zemí. Chebští jsou ovšem odhodláni bránit své město a domovy do konce svých sil.⁶²

Bombardována byla především místa odporu a Němci se stáhli do Císařského lesa. Střílelo se ještě celou noc, ale nejenom díky převaze Američanů bylo město Cheb osvobozeno. Díky místnímu obyvateli Chebu Karl Sternkopfovi, který se obával totálního zničení města, totiž byla prozrazena americkým vojskům tajná skulinka v německé obraně. Jednalo se o železniční přejezd u hřiště Želva. Američané na místo poslali průzkumný tank, který se cestou střetl s německou motorkou se dvěma pasažéry, kteří byli díky americké kulometné palbě zneškodněni. Jedním s pasažerů byl vrchní velitel obrany Chebu major Geissler. Kapitulace města, podepsaná v budově nemocnice, pak již byla otázkou několika málo hodin. Henlein byl touto skutečností více jak rozmrzelý. Byl to pro něj doslova šok, že se sudetské pohraničí nebrání a nebojuje jako jeden muž a místo toho mezi lidmi propuká poráženecká nálada, které on sám rozhodně nepodléhal. Obratem vydal rozkaz bojovat s nadšením, stejně tak jako v roce 1938, kdy vytvářel svůj sudetský Lebensraum (prostor pro život).

Tento termín byl používán především Adolfem Hitlerem, kdy ve své knize *Mein Kampf* (1924) vycházel z teorií Haushofera a dalších geopolitiků, ale zatímco Haushofer měl na mysli rozšíření Německé říše ve východní Evropě a zámoří mírovou a nenásilnou cestou, Hitler jeho teorii zneužil. Nahradil ji rasisticky motivovaným nepřítelem a postuloval nadřazenost „germánské“ nebo „árijské rasy“ a bezpodmínečnou kapitulaci slovanských národů. Roku 1926 vystoupil Hans Grimm v románu *Volk ohne Raum*⁶³ s představou německé koloniální politiky. Národní socialisté záhy používali tento knižní titul jako propagandistický slogan pro „spravedlivý“ boj německého národa o životní prostor a půdu.⁶⁴

Dle Henleinových slov kolébka sudetoněmecké strany nesmí zůstat v rukou Američanů. Nově zformované jednotky SS za podpory dělostřelectva a obrněných vozů měly díky momentu překvapení zpočátku nad protivníky převahu. Již záhy ale naráží na silnou americkou obranu a jsou rozdraceny. Poté již došlo jen k menším střetům lokálního významu.

62 Americké osvobození Česka 01: boj o Egerland (Dobytí Aše a Chebu americkou armádou). Dostupné z: <http://totalmag.cz/valka/89-valecne-udalosti/3487-americke-osvobozeni-eska-01-boj-o-egerland-dobyti-ae-a-chebu-americkou-armadou.html>

63 GRIMM, Hans. *Volk ohne Raum*. München: Langen-Müller, 1926.

64 Lebensraum. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Lebensraum>

Ovšem generál Eisenhower musel z politických důvodů tento postup zastavit a také reorganizovat americké oddíly.

Prakticky až do konce dubna roku 1945 stáli Američané na místě bez možnosti dalšího postupu. Původní dohoda o operačních sférách a čáře dotyku zakazovala Američanům další postup do nitra Československa. Dne 30. dubna roku 1945 se Eisenhower spojil s náčelníkem generálního štábu Rudé armády generálem Antonovem se žádostí, aby byla posunuta demarkační čára na ose Karlovy Vary – Plzeň – České Budějovice. Argumentoval tím, že potřebuje krýt levý bok Pattonovy armády při jeho postupu do Rakouska, neboť by jej mohla ohrožovat stále bojeschopná německá armádní skupina „Střed“ polního maršála Schörnera. Rusové nakonec souhlasili.

V těchto dnech byla situace kdysi mocné německé armády naprosto bezútešná. Většina Německa již byla obsazena, 30. dubna 1945 spáchal Hitler sebevraždu. Podle závěti z 29. dubna 1945 se do čela Německa postavil admirál Dönitz s předsevzetím bojovat proti Angličanům a Američanům, pokud mu budou bránit v boji proti bolševikům. Pouze část německých jednotek však proti západním spojencům ještě bojovala. Spíše se každý Němec snažil padnout do jejich zajetí, než aby padl do rukou Rusům.

4.3.1 Osvobození lázní

Na konci druhé světové války praskaly Mariánské Lázně doslova ve švech. Do města, které bylo koncem dubna 1945 prohlášeno za lazaretní, se stáhly tisíce Němců. Odhadem jich bylo 40 tisíc. Zhruba 7 tisíc tvořilo původní obyvatelstvo, ti ostatní byli běženci, kteří utíkali před vítěznými spojeneckými armádami. Do Mariánských Lázní byli přesunuti také pacienti berlínských nemocnic před nálety bombardérů. V dubnu roku 1946, po rychlém postupu Spojenců do centra Třetí říše, měla většina Němců v Mariánských Lázních obavy z příchodu Rudé armády. Na konci války se zde ale objevili Američané. I když osvobozovali české město, nikdo je nevítal. V té době žilo ve městě jen osm desítek Čechů a Slováků, zbytek obyvatelstva byl německé národnosti.

Už na začátku roku 1945 se v Mariánských Lázních začaly objevovat první náznaky blížící se porážky. Přibývaly lazarety i počty vysídlenců se zvyšovaly. Stále častěji se ozývaly signály leteckých poplachů. Chybělo uhlí na vytápění škol a hotelů. Nedostávalo se

základních potravin, přednostně byly dodávány do lazaretů. Útoky amerických hloubkových bombardérů stále více komplikovaly železniční dopravu. Městem procházely kolony vězňů z koncentračních táborů i válečných zajatců. Americké letectvo se soustředilo zejména na letiště v Mariánských Lázních – Sklářích, kde byla letecká škola. Dne 15. dubna provedlo velký nálet, při kterém zničilo na letišti několik strojů, hangár a také terminál z předválečného období. Po válce pak letiště sloužilo, stejně jako to chebské, jako sběrný tábor. Na konci dubna roku 1945 Američané obsadily Aš, Cheb a jeho okolí. Poté v bojích nastala přestávka. Spojenecké generální štáby vyjednávaly, kudy povede demarkační linie mezi jednotlivými vojsky. Na základě jednání byla stanovena na trase Karlovy Vary – Plzeň – České Budějovice. Američané nově zaútočili 5. května. Německý odpor se poměrně rychle zhroutil. Už 6. května Američané obsadili Luby, Nový Kostel, Kynšperk nebo Dolní Žadnov. O den později dorazili do Lokte, Sokolova, Chodova a Nejdku, 8. května již stáli na demarkační linii. Příchod Američanů do Mariánských Lázní popsal v týdeníku Hraničářské slovo první poválečný starosta (viz Příloha č. 2).

I když byly Mariánské Lázně prohlášeny za lazaretní město, župní velitel a šéf sudetských Němců Konrád Henlein požadoval ještě 3. května, aby se město bránilo do posledního muže. Jenže už o tři dny později se na Hlavní třídě objevily první americké tanky. Vojáci prohlíželi domy ve městě a hledali případně ukryté zbraně. Pro civilisty příchod americké armády znamenal, že se po městě mohli ze začátku pohybovat jen od 8:00 do 10:00 hodin a poté od 16:00 do 18:00 hodin, později jim byl pohyb umožněn v době od 7:00 do 19:00 hodin. Zdravotní sestry měly pohyb povolený od 7:00 do 19:00 hodin. Vojáci v lazaretech byli považováni za válečné zajatce. Postupně se také obnovovala vláda Československa na osvobozených územích. První úředníci se objevili 18. května, o den později dvacítká policistů. Od 21. května začala v Mariánských Lázních opět fungovat česká pošta. Na začátku června do města dorazila finanční stráž a zaměstnanci Československých drah.

4.3.2 Americký liberalismus

Američanům nebyl na území Československa zakázán styk s místním obyvatelstvem. To činilo velké problémy především ve vztahu s českými úřady, které se stále domáhaly vyřazení německého obyvatelstva ze společnosti. O to více, že Němci cítili, že Američané jsou v podstatě jejich ochránci před Rusy a v poslední řadě také před hněvem českého

obyvatelstva. V Mariánských Lázních, kde bylo stále více jak 90 % Němců, bylo možné potkávat příslušníky SS volně se pohybující po ulicích, korzující s dívkami a přitom plně ozbrojení. Jejich argumentem bylo, že jsou rekonvalescenti v lazaretech, a nebo nemocní pacienti pod ochranou americké armády.

V tu dobu byl téměř každý dům, hotel nebo penzion označen jako lazaret, kam na příkaz americké armády byl vstup civilnímu obyvatelstvu zakázán. Velitelství četnického oddílu v tomto duchu podalo informaci ministrovi vnitra. Dle jejich vyjádření, byli oproti druhé straně demarkační čáry, v nevýhodě. V ruském pásmu měli bezpečnostní orgány naprostou volnost při stíhání nacistických zločinců, zatímco v pásmu americkém byla jejich činnost americkými veliteli brzděna, přičemž se tito s Němci doslova přátelili. Stávalo se také, že při domovních prohlídkách četníky si Němci stěžovali u Američanů. Ti pak vyslali na místo svou hlídku, která orgány z prohledávaného bytu vykázala. V návazném projednávání tohoto postoje bylo Američany namítnuto, že vyhánět Němce, kteří tam žijí více jak 300 let a ve své podstatě jsou také Češi, je nepřijatelné. To byl výsledek styků amerických důstojníků a vojáků s Němkami, které je propagačně využívaly nejen pro sebe samé, ale pro celé své rodiny. Výsledkem pak bylo přesvědčení Němců, že část pohraničí obsazená Američany případně Německu a Čechy opět vyženou.⁶⁵

Američané se v lázních cítili jako na dovolené. Užívali si s děvčaty, pořádali večírky v obsazených hotelech a podporovali „černý obchod“ neboli „šmelinu“. Jejich postoj k Němcům byl dán především tím, že neměli potuchy o dlouho trvajících sporech mezi Čechy a Němci, přičemž nezažili podrobení jednoho národa druhému. Tento obchod podporovali nejenom Němci, kteří chtěli co nejdříve převést své cennosti za hranice, ale také Češi, kteří si chtěli přivydělat a nabízeli vše, co bylo vzato do národní správy. V neposlední řadě se lázně staly atraktivním místem pro mladé lidi z Prahy, kteří prahli po všem novém, americkém, jako byly například vojenské košile, boty, cigarety a další, co bylo tehdy v Čechách nedostupné.

65 ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*, str. 458.

4.3.3 Česká správa ve stínu Američanů

České, nově zavedené instituce, neměly na území obsazeném americkou armádou zcela volné pole působnosti. Na rozdíl od ruské zóny, kde byly plně akceptovány české úřady, byly zde často konfrontovány s odlišným přístupem americké armády. Americké jednotky byly zvyklé na jiné kulturní a politické prostředí v porovnání s ruskou armádou, která vystupovala velmi tvrdě a nehumánně vůči veškerému německému obyvatelstvu. Proto také české úřady často Američanům vyčítaly jejich liberální přístup k německému obyvatelstvu. Ti nejen že obhajovali německé obyvatelstvo v otázkách snížení potravinových přidělů, pracovní povinnosti nebo domovních prohlídek, dokonce razantně vystupovali proti nošení bílých pásek s písmenem „n“.

V květnu roku 1945 byl ustanoven ONV v Plzni nový odbor správně-politický a policejní, který měl za úkol zpracovávat aktuální informace z oblasti průmyslu, zemědělství a potravinářství. Cílem bylo navázat styk s jednotlivými ONV a NV v pohraničním území a vybraná okresní a větší města pravidelně navštěvovat, a přitom mapovat danou situaci.

Zpráva o Mariánských Lázních byla vůči Američanům veskrz pozitivního charakteru. Bylo v ní zmíněno, že místní ONV bylo složeno z několika bývalých vězňů z věznice v Bayreuthu, kteří se vrátili domů. První nově příchozí Češi byli vysláni ONV Cheb, aby se postarali o částečný chod lázní, ovšem bez patřičné praxe a zkušeností to nebylo možné. Proto také německé obyvatelstvo nerespektovalo moc a důstojnost českého národa. Češi byli ubytováni v druhořadých hotelech, protože v ostatních byly, buď lazarety pro německé pacienty, nebo ubytování pro americkou armádu. Díky tomu byly členové kontrolního týmu ONV Plzeň přesvědčeni, že to byl důvod, proč americký velitel spíše jednal s Němci. V globálu si ale cenili práce Američanů, kteří pozatýkali mnoho nacistů. Celkově bylo ze zprávy patrné, že situace byla klidná, zásobování v rámci možností dostatečné a s vidinou rychlé deportace lazaretů do Říše více jak uspokojivé. Průmysl v dané oblasti nebyl, jen v zemědělství byl viděn problém s pracovní silou. V lázních byla bezpečnost zajištěna jednotkami z Plzně v počtu 51 mužů, policií a úředníky četnictva pro zásobování, hospodářskou službu, pro peněžní ústavy, byl zajištěn lékař, osazenstvo pošty a v neposlední řadě také tlumočníci.⁶⁶

66 ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*, str. 343

4.4 Oddělení etnik

Po skončení druhé světové války došlo ke konečnému oddělení obou etnik. Na základě přesvědčení o kolektivní vině německého národa byly z území Československa vysídleny zhruba 3 miliony německy hovořících obyvatel,⁶⁷ kteří byli označeni za „nepřátele“ znovu se rodícího Československa. Myšlenka nuceného vysídlení byla diskutována již v období válečném. Tato vize byla více méně posvěcena Postupimskou konferencí z 2. srpna 1945, která ovšem ve svém XII. článku poukazovala na podmínku, že tyto transfery musí být realizovány spořádaně a s lidským přístupem.⁶⁸ Československo skutečně využilo možnosti deportace německých obyvatel ze země, ale zcela akceptovat akty z Postupimi nebylo možné, jelikož masové vyhánění Němců již dávno probíhalo.

Konec války zásadně poznamenal sociální a právní situaci německy hovořících obyvatel, vůči nimž byly uplatňovány mnohé restriktce a diskriminační principy. Nucené vysídlení Němců probíhalo v několika vlnách, přičemž nejvíce nehumánní byla jeho první etapa tzv. divoký odsun, během kterého se německé obyvatelstvo setkávalo s nejtvrďšími perzekucemi a násilnými činy.⁶⁹ Oběťmi se ve většině případů stali lidé, kteří se v minulých letech provinili, ale na druhé straně byli násilností a nelidskému zacházení vystaveni také nevinní lidé, včetně žen, dětí a starců. Podle česko-německé komise historiků zemřelo následkem poválečného násilí a nuceného vysídlení zhruba 30 000 německých civilistů. Nejnovější výzkumy z počátku devadesátých let minulého století hovoří dokonce až o 40 000 osob.⁷⁰ Došlo tak k řadě excesů s tisícovkami mrtvých Němců, a to i na území Karlovarska.

Zbavením Československa zhruba tří miliónů Němců, jež byli komunistickou propagandou deklasováni jako „pátá kolona“⁷¹, měla být naplněna představa o stabilizaci středoevropského

67 Početní stav Čechů a Němců v ČSR ve 4. zásobovacím období, 16. 9. 1945, NA, f. MV-NR, kart. 6353

68 KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 1990. Stopy, fakta, svědectví (Orbis). ISBN 80-703-8193-0, s. 137.

69 STANĚK, Tomáš a Adrian von ARGBURG. Organizované divoké odsuny? *Soudobé dějiny*. 2005, 12(3-4), s. 465-533.

70 ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*, s. 27-29.

71 Termín **pátá kolona** označuje skupinu lidí (většinou minoritní), která zevnitř narušuje fungování (činnost, politiku, směřování, práci apod.) nějakého celku (stejný národ, stejné území, stejný podnik apod.) na úkor zbylých (většinou majoritních) osob. Obvykle jde o narušení ve prospěch jiné vnější nepřátelské skupiny, s kterou pátá kolona sympatizuje. Tato činnost může být zjevná, nebo tajná a může mít podobu sabotáže, dezinformace, špionáže a dalších.

prostoru a zamezení vzniku dalších válek.⁷² Národnostně homogenní Československo se tak zároveň stalo i lépe ovladatelné a snadněji se zde, prakticky ihned po válce, uplatnila idea komunismu. Byli to navíc i komunističtí poslanci v pohraničí, kteří slibovali, že se zasadí o odsun Němců, a kteří v jejich transferu spatřovali jeden z velkých úkolů Komunistické strany Československa.^{73, 74} Tento fakt přiznávaly i dokumenty řešící oficiálně menšinovou politiku: „*Po osvobození naší vlasti od německých fašistických okupantů dokončoval československý pracující lid v čele s dělnickou třídou národní demokratickou revoluci, která postupně přerůstala v revoluci socialistickou.*“⁷⁵ Vysídlení Němců pak podle tohoto spisku usnadnilo vítězství dělnické třídy. Došlo při něm k tomu, že vnitřek země byl očištěn od cizáckých živlů a odvěkých nepřátel našeho lidu.⁷⁶

4.4.1 Příprava odsunu v Mariánských Lázních

Jak již bylo zmíněno, ihned po srpnu roku 1945 byly započaty přípravy spojené s odsunem většiny německého obyvatelstva z území tehdejšího Československa. Bylo nutné vytvořit jakési etapy dle daných tříd odsunu, které probíhaly v tomto pořadí. První byli nacisté a jejich posluhovači, druzí státní a veřejní zaměstnanci a příslušníci svobodných podnikání, třetí pak živnostníci, zemědělci a dělníci.⁷⁷ Dle rozhodnutí v Postupimi se mělo jednat o organizovaný odsun s lidským přístupem. Opak byl pravdou v případě Rusů, kteří postupovali na základě dohody mezi vládou a Rudou armádou. Na území, kde operovali Američané, byly naopak svévolné odchody Němců zpět do Německa akceptovány, v některých případech dokonce podporovány, přičemž české orgány těmto migracím nebránily.

V Mariánských Lázních tohoto liberálního přístupu k samovolným odchodům využívali především movití členové německého obyvatelstva města. Jednalo se v první řadě o zámožné hoteliéry, majitele domů, penzionů a statků, kteří opouštěli lázeňské město se vším, co měli. Podzim roku 1945 se nesl v duchu intenzivních příprav k odsunu. V té době již do Mariánských Lázní přicházeli první čeští osídlenci a zaujímalí své pozice na uvolněných

72 HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1007-8, s. 271.

73 Vysídlení Němců. *Nová svoboda*. 7. 9. 1949, s. 4.

74 Odsun Němců. *Rudé právo*. 30. 10. 1947, s. 2.

75 HÁJEK, Miloš a Olga STAŇKOVÁ. *Národnostní otázka v lidově demokratickém Československu*. Praha: SNPL, 1956, s. 30.

76 KOPECKÝ, Václav. *Za socialistické vlastenectví a proletářský internacionalismus: projev na konf. čtenářů čas. Za trvalý mír, za lidovou dem. v Praze dne 2. 3. 1952*. Praha: Svoboda, 1952, s. 15.

77 STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa, 1945-1947*. Praha: Naše vojsko, 1991. ISBN 80-200-0328-2, s. 104.

pracovních místech. I přesto zůstávalo mnoho pracovních míst neobsazených a především v oblasti průmyslu (týkalo se spíše Karlových Varů) a zemědělství byla poptávka po pracovní síle mnohonásobně vyšší než nabídka.

V té době se mezi Němci, kteří v Mariánských Lázních ještě zůstali, šířila fáma, že k žádnému odsunu nedojde, a oni se stanou jako rovnocenní partneři součástí ČSR, budou jim opět přiřazena menšinová práva a ponechán majetek. Nejextravagantnější se jevila vize připojení cípu západních Čech opět k Německu a to především výdělků schopných lázní jako byly Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně. Tyto postoje a fantaskní představy jen prohlubovaly negativní postoje českého obyvatelstva k sudetským Němcům. Cílem města bylo co nejdříve se zbavit Němců tak, aby mohla být otevřena lázeňská sezona s ryze českým obyvatelstvem.⁷⁸ Bezpečnostní zprávy a především tisk toto podporoval. Velmi často byla zaznamenána doporučení různého charakteru, že Němci mají být internováni ve zvláštních táborech, má jim být omezeno právo volného pohybu po městě a bydlištích. Takovéto názory se ovšem setkaly s tvrdým odporem Američanů, kteří takovýto přístup neuznávali a shledávali jej za nelidský. Příprava odsunu byla na konci roku 1945 hotova. Po odchodu amerických jednotek bylo letiště Skláře u Mariánských Lázní přebudováno na obrovský internační a sběrný tábor pro německé obyvatele mariánskolázeňského okresu. Ten byl od roku 1946 postupně naplňován sudetskými Němci, kteří čekali na transport zpět do Německa. Jejich naděje na připojení „jejich území a města“ zcela vyprchala. Na začátku ledna roku 1946 zde byl stav Němců 1 605 osob, z kterých již prvních 260 bylo určeno k prvnímu transportu.⁷⁹

4.4.2 Odchod americké armády a nová protiněmecká opatření

S příchodem podzimu roku 1945 byla značně posílena opatření proti Němcům také v Mariánských Lázních. Část německého obyvatelstva, především nacisté a příslušníci německých pořádkových sil, byla vězněna přímo ve městě, v areálu dnešní ploché dráhy. Ti, kteří byli určeni k rychlému odsunu, byli internováni v prostoru letiště Skláře u Mariánských Lázní. Byla jim stanovena pracovní povinnost pro všechny muže ve věku od 14 do 60 let a ženy od 15 do 50 let. Pouze ti, kteří byli Okresní správní komisí shledáni jako státně

78 Toto se však nepovedlo. První poválečná lázeňská sezona byla zahájena opožděně až v září roku 1945 a faktem zůstává, že převahu mělo německé obyvatelstvo. Jen jim byly sundány bílé pásy s nápisem „n“, aby první lázeňští hosté měli pocit, že jsou ubytováni v českém lázeňském městě.

79 10. 1. 1946 Denní hlášení – sběrní středisko Letiště Mar. Lázně, SOkA Cheb, f. ONV M – 248, i.č. 783, kart. 345

spolehliví, a nebo si již zažádali o vrácení československého občanství, byli od nucených prací osvobozeni. Až do odchodu amerických vojsk byly tyto nucené práce přidělovány jen v americké okupační zóně v ČSR.⁸⁰ Dalším opatřením bylo omezení volného pohybu na veřejných prostranstvích, upravená nákupní doba pro Němce, omezení návštěv u lékařů atd. Bylo zakázáno stýkat se s Němci, německý jazyk nesměl být uveden na budovách, ve veřejném styku a nesměl být používán mezi lidmi. Od října roku 1945 byla vyhláškou ministerstva školství upravena školní docházka pro německé děti, které sice mohly navštěvovat školy, ale vyučovací předměty byly výhradně v českém jazyce. Také bohoslužby v německém jazyce byly výrazně omezeny.

Američané se stále snažili redukovat rozhodnutí místních orgánů ve prospěch německého obyvatelstva. Po jejich listopadovém odchodu se situace Němců razantně změnila. Na počátku prosince 1945 se na území ČSR nenacházela žádná americká jednotka. Ačkoliv se jednalo o osvoboditele města, místní *Mariánskolázeňský list* se o jejich činech zmiňoval minimálně, a když, tak spíše negativně: „*Okresní správní komise upozorňuje na vyhlášku ministra vnitra ze dne 8. 3. 1946 č. G 8350-6/3-46-III 1, podle které budou hrazeny všechny škody, způsobené na území Československé republiky brannými silami Spoj. států, neb jejich jednotlivými členy neb jinak náhodou způsobených při neválečné činnosti těchto sil. Lhůta k podání je stanovena do jednoho roku po tom, kdy nastala nehoda, končí tedy tato lhůta v mnohých případech již v dubnu 1946. Žádosti o náhradu škody musí býti podány osobou k tomu oprávněnou. Řízení o žádostech ve smyslu odst. V. cit. vyhlášky bude provedeno u OSK v Mariánských Lázních. O řízení budou žadatelé vyrozuměni.*“⁸¹

4.4.3 Noví osídlenci

Osídlování Mariánských Lázní a okolí probíhalo průběžně již od roku 1945. První osídlenci přicházeli především z vnitrozemí, ovšem mnoho již také z Vídně, z Volyně a Češi ze Slezska. Vídeňští Češi se pod vedením pana Mastného ocitli v lázeňském městě, kde hledali nový domov. *Mariánskolázeňský věstník* (týdeník) otiskl poděkování vídeňských Čechů slovy pana Mastného: „*V neděli dne 31. března t.r. se konala první informační schůze vídeňských Čechů – repatriantů. Usnesením z této schůze připadá mně milá povinnost poděkovati OSK za její pochopení naší nezaviněné těžké situace a zejména mám vysloviti p. předsedovi Němcovi*

80 STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa, 1945-1947*, s. 111.

81 Náhrada škod způsobených brannými silami Spojených států amerických na území Československé republiky. *Mariánskolázeňský list*. 25. 3. 1946(7), s. 4.

naše uznání, neboť na jeho podnět a spolupráci byla repatriace krajanů uskutečněna. Děkuji Vám co nejvřeleji za Vaši obětavost a přízeň, kterou jste jak našim krajanům, tak i naši kanceláři v tak hojně míře projevil. Zároveň Vás prosíme, byste laskavě tlumočil naše díky p. dr. Skácelíkovi a p. tajemníku Prokopovi, jakož i všem referentům, kteří na uskutečnění repatriace vídeňských Čechů s námi spolupracovali. Jménem všech krajanů: J. Mastný.⁸² Realita byla ale trochu odlišná. Nově příchozí vídeňští Češi se zprvu cítili v krásném lázeňském městě dobře, město nebylo nijak válkou poničeno, ale postupem času začali narážet na první problémy. Především řeč byla jejich nepřítelem. Němčina zde již nebyla vítána. Mnohdy se tak museli vyrovnat s výsměchem, nebo i agresí místních česky mluvících obyvatel. Mnoho vídeňských Čechů i z těchto důvodů odešlo zpět do Vídně, ale i tak byly Mariánské Lázně vedle Brna centrem vídeňských Čechů.⁸³

V neposlední řadě do Mariánských Lázní přicházeli lidé ze Slovenska, volyňští a slezští Češi, kteří především osídlovali vesnice v okolí lázní. Ti z nich, kteří si naopak vzali do národní správy místní hotely či penziony, čekali, až se lázně naplní lázeňskými hosty, kteří pro ně představovali garanci rychlého zisku. O zdařilém osídlování pohraničí vzletně psal týdeník *Hraničářské slovo*: „V současné době je v Mariánských Lázních asi 5 700 Němců, z nichž 3 513 je neproduktivních. Ve sběrném táboře a částečně i ve městě je dalších 700 říšských Němců. Čechů koncem března bylo 5 162, z toho dětí 810. Němci budou postupně odsunováni a zůstane zde jen mizivé procento těch, kteří tu budou muset být. Že osídlování jde kupředu, je vidno z faktu, že před válkou bylo na okrese 1 700 Čechů a tvořili 4 procenta všeho obyvatelstva.“⁸⁴ Oslavně o novém obyvatelstvu psal také místní tisk *Mariánskolázeňské listy*: „Počet českého obyvatelstva v Mariánských Lázních překročil číslo 5 000. Pětitisící občankou je devatenáctiletá Hanička Škárová, posluchačka státní hotelové školy v Mariánských Lázních. Hanička se narodila v Brně, kde dokončila hostinskou školu. Na naši otázku, co přeje Mariánským Lázním, odpověděla: Pro první sezonu 50 000 hostů. Tak se těšme!“⁸⁵

Mnozí nově příchozí migrovali do pohraničí s jediným cílem - osobní zisk. Záměrně si vybírali lokality, kde byla možnost kooperace s bytovým referátem města nebo přímo

82 Vídeňští Češi děkuji. *Mariánskolázeňský věstník*. 10. 4. 1946, s. 3.

83 ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*, s. 322.

84 Zdařilé osídlování. *Hraničářské slovo*. 1946(2), s. 6.

85 Přes 5 000 Čechů v Mariánských Lázních! *Mariánskolázeňské listy*. 10. 4. 1946(6), s. 4.

s finančním úřadem, kdy na základě takovéto spolupráce (spíše forma výpalného) bylo možné přijít k velkému majetku ve formě bytových jednotek nebo i celých obytných domů. „*Ministerstvo ochrany práce a sociální péče žádá, aby pracovním silám, které se hodlají usídliti definitivně ve zdejších okrese, bylo místními správními komisemi vystaveno doporučení na jednotlivé místní správní komise za tím účelem, aby místní správní komise přidělila těmto rodinám rodinné domky do národní správy.*“⁸⁶ Na tento problém se měly zaměřit okresní revisní sbory, které měly provádět revize národních správ v podnicích, které neodpovídali předpisům, vydaných osídlovacím úřadem a fondem národní obnovy. Tyto kontroly jednaly mnohdy více v zájmu byrokracie, čímž ohrožovaly organizovaný přísun Čechů do pohraničí. Na základě jejich prověření a následného rozhodnutí byla správa nad nově získanými podniky, buď novému provozovateli potvrzena, a nebo odejmuta pro nedostatečnou kvalifikaci v oboru. V některých případech ovšem byla odbornost druhořadá, jednalo-li se například o provoz papírnickví. V první řadě měli být upřednostněni bývalí účastníci odboje, zahraniční vojáci, partyzáni, političtí vězni a další zájemci z řad nových osídlenců, kteří se významně zasadili o boj proti nacismu.⁸⁷

86 Ministerstvo ochrany práce a sociální péče žádá. *Mariánskolázeňské listy*. 3. 3. 1946(4), s. 2.

87 Organisoovaný přísun Čechů do pohraničí či organisované pobuřování mezi hraničáři? *Hraničářské slovo*. 1946(1), s. 3.

5 ROK 1946 – ODSUN NĚMECKÉHO OBYVATELSTVA

Počátkem roku 1946 byly přípravy na odsun ukončeny. Úřad pro odsun Němců byl připraven realizovat odsun následovně: 1. etapa: vysídlení zaměstnanců průmyslu, zemědělství a lesnictví – tato etapa měla být dokončena v polovině roku. 2. etapa: zahrnovala zbytek Němců, kromě antifašistů, smíšených manželství a specialistů. V poslední fázi se měla řešit otázka specialistů. Do sovětské zóny šly jen malé skupinky antifašistů „...56 rodin německých antifašistů opouští 7. dubna 1946 dobrovolně Mariánské Lázně. Transport půjde do ruské okupační zóny v Německu. Antifašisté si mohou vzít s sebou svůj veškerý movitý majetek. Na 4 rodiny připadá takto 1 nákladní vagón. Osoby (cca 200) pocestují osobním vlakem. Antifašisté vyslovili poděkování všem místním úřadům za pomoc při připravování transportu.“⁸⁸ ČSR stále žádala Sověty o obnovení transportů do jejich zóny. Transporty jely zatím jen do západních zón. Na základě dohody s Američany v lednu 1946 bylo ujednáno, že do transportů půjdou celé rodiny a měli se zde zanechat lidé nemocní. Každý musel mít doklady, nesměli tam být Češi a Slováci, Němci žádající československé občanství, těhotné ženy. Před samotným transportem byli lidé 8 dní v karanténě ve sběrných střediscích. Do jednoho vagónu mělo přijít 30 osob, vagóny se měly vytápět, vlak musel mít zdravotní personál. Zavazadlo mohlo mít 30-50 kg, potraviny byly přidělovány na 3 dny a na osobu si každý mohl vzít 1 000 RM (říšské marky). Transporty jely přes Cheb a Domažlice.

První transport byl vyslán z Mariánských Lázní.⁸⁹ Byl sestaven především z žen, dětí a seniorů, kteří již nebyli práce schopní. Tento organizovaný odsun byl prováděn pod dohledem amerických vojsk do americké okupační zóny. Američané kontrolovali nejen povinné vybavení (viz výše), ale zároveň se kontrolovalo, zda Němci nevyvázejí přes hranice cennosti. Někdy se zajistily stotisícové částky, ale někdy se úřední osoby chovali hrubě a drze. V případech, kdy především němečtí muži, otcové od rodin, byli nasazeni na nucené práce po celé zemi, bylo velmi obtížné odsunout celou rodinu pohromadě. Tito lidé prakticky nic neměli, jen pracovní ošacení, proto bylo nařízeno takovéto osoby řádně obléct, aby je americká strana přijala. Poté dostali rozkaz se okamžitě vrátit ke své rodině, aby mohli být společně odsunuti. Aby se celkový transfer urychlil, byli propuštěni někteří Němci z vězení,

⁸⁸ Němečtí antifašisté odchází. *Mariánskolázeňský věštník*. 14. dubna 1946(4), s. 2.

⁸⁹ ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*, s. 597.

kteří se nedopustili závažných trestných činů. Na území okresu se nacházelo velké množství říšských Němců, kteří byli odsunováni odděleně od sudetských Němců. Dokonce zde bylo mnoho případů, kdy se Němci do odsunu hlásili dobrovolně, aby se co nejdříve dostali do americké zóny, kterou viděli jako ráj. Ale život v americké zóně nebyl lehký, opak byla pravdou.⁹⁰

Dobový tisk se o této situaci zmiňoval následovně: „*S příchodem jara a vzhledem k zlepšení počasí vzrostl mezi Němci všude zájem o transporty do Německa. Původně se jim nechtělo a dnes ve většině případů na celém Chebsku vítají odsun jako ukončení nepříjemné nejistoty. Do transportů se hlásí dobrovolně a ještě není jeden transport pryč a již jsou plně obsazeny transporty další. Odsuny se dějí klidně a spořádaně, bez jakýchkoliv incidentů.*“⁹¹ O humánnosti realizovaných odsunů svědčí také článek: „*V těchto dnech byl z Mariánských Lázní vypraven další transport Němců do amerického pásma. Transport si prohlédli členové britského parlamentu, kteří projeví uznání nad humanitou našich úřadů.*“⁹²

Cílem místních úřadů bylo úplné vysídlení nebo odgermanizování Mariánských Lázní nejpozději do konce roku 1946, avšak plány byly stanoveny až v průběhu léta 1946. Důvodem tohoto rozhodnutí byl fakt, že místní správa lázní měla v úmyslu provozovat lázeňské provozy a hotely v ryze českém duchu. „*Dne 26. dubna odjel z Mariánských Lázní již sedmý transport Němců. Tentokrát bude odsunuto z vlastního města Mariánské Lázně plných 1 200 Němců, zatím co minulé transporty byly převážně z okolních obcí okresu. Bude tedy ve výroční den revoluce v Mariánských Lázních již jen něco přes 3 000 Němců oproti 40 000 v době, kdy Mariánské Lázně osvobodila americká armáda. Předpokládá se, že do konce června budou z Mariánských Lázní všichni Němci odsunuti a že tak město se stane opět ryze českým. Může být lepšího vysvědčení pro práci vlády Národní fronty než tato skutečnost?*“⁹³ Během měsíce června a července byly postupně, ale za sebou v rychlém sledu, realizovány další transporty. Již na začátku června 1946 zůstávalo ve městě zhruba 1 500 Němců, čímž bylo potvrzeno, že průběh a rychlost transportů pokračuje dobře.⁹⁴ V červenci téhož roku již Mariánské Lázně vypravují svůj jubilejní stý transport do Německa. Zároveň přibývá nově příchozích obyvatel

90 STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa, 1945-1947*, s. 172.

91 Němci začínají mít zájem o Německo. *Hraničářské slovo*. 15. 5. 1946(5), s. 4.

92 Další odsun Němců z Mariánských Lázní. *Hraničářské slovo*. 27. 7. 1946(17), s. 7.

93 Mariánské Lázně do léta bez Němců. *Mariánské Lázně – lázeňský časopis*. 9. 5. 1946, s. 3.

94 Devátý transport Němců. *Hraničářské slovo*. 8. 6. 1946(10), s. 7.

české národnosti do města. Jen samotné město Mariánské Lázně na počátku července vykazovalo 72 % Čechů.⁹⁵

Poslední transport Němců byl vypraven 29. října 1946. Karlovy Vary se tak staly svědkem historického okamžiku, kdy byl z karlovarského nádraží vypraven poslední transport Němců za účasti čtyř členů vlády: ministra spravedlnosti Dr. P. Drtiny, ministra zahraničního obchodu Dr. H. Ripky, ministra vnitra V. Nosek, ministra Zd. Nejedlého a dále poslanců Zemínové, F. Klátilla, Dr. Moudrého a mnoha dalších významných osobností veřejného života a pozvaných hostů. V městském divadle v Karlových Varech vystoupil ministr vnitra V. Nosek, kdy ve svém projevu připomenul dobu uplynulou, s níž byly spojeny tzv. karlovarské požadavky Konrada Henleina.⁹⁶ Dále zdůraznil velký význam okamžiku. *„Odsun Němců jsme provedli spořádaně, korektně a lidsky. Jsme za tento okamžik vděční Spojencům SSSR, USA a Anglii, které tímto postupivským rozhodnutím podepřeli příští bezpečnost nejen v Evropě, ale i v celém světě. Doufáme, že i problém Maďarů bude vyřešen pro nás příznivě...“*⁹⁷

5.1 Reakce Němců a Čechů na odsun

Většina místních německých obyvatel nechtěla přijmout fakt, že jsou tzv. na druhé koleji a že opravdu musí opustit své domovy, kde se psala několik století jejich rodinná historie, o které celou dobu pečovali. Někteří Němci v přesvědčení, že odsun bude jen chvilková záležitost, uschovali cennosti na půdách, ve sklepích a stodolách svých obydlí s přesvědčením, že si je po svém návratu vyzvednou. Jiní zase ilegálně překračovali hranice, aby si odnesli veškeré cennosti, které by při odsunu byly zabaveny kontrolami.

Ukázkový případ takového jednání se sice neodehrál přímo v Mariánských Lázních, ale nedaleko v historickém městě Bečov nad Teplou, kde posledními majiteli tamějšího hradu

95 Jubilejní transport Němců. *Hraničářské slovo*. 6. 7. 1946(13-14), s. 8.

96 Program požadavků na československou vládu, který vyhlásil Konrad Henlein na sjezdu Sudetoněmecké strany v Karlových Varech 24. dubna 1938. Tomuto datu předcházelo připojení Rakouska k Říši (13. března 1938), které vyvolalo opojné nadšení naprosté většiny sudetských Němců. 28. března se pak Hitler setkal s Henleinem a domluvili se na dalším postupu ohledně Československa. *„Wir müssen also immer so fordern, dass wir nicht zufriedengestellt werden können.“*, zněla jejich slova. „Musíme tedy požadovat vždy tolik, abychom nemohli být nikdy uspokojeni.“ Bezprostřední události, které karlovarskému sjezdu předcházely, pak byly Vůdcovy narozeniny (20. dubna) a 22. dubna začala německá armáda připravovat „Fall Grün“, vojenské zničení Československa. Program obsahoval osm bodů a vycházel z porady Henleina s Adolfem Hitlerem z 28. března v Berlíně. Byl naplněním staré snahy českých Němců rozdělit české země na českou a německou část.

97 Historický okamžik našeho národa. *Hraničářské slovo*. 1946(31), s. 3.

a zámku byla šlechtická rodina Beaufort-Spontin⁹⁸ Vévoda Heinrich Beaufort-Spontin patřil v meziválečném období mezi členy NSDAP. Díky jeho spolupráci s nacisty během druhé světové války musela rodina Beaufort-Spontin, na základě dekretů prezidenta republiky o konfiskaci nepřátelského majetku, panství v Bečově nad Teplou opustit. Také on byl přesvědčen, že plánovaný odsun je jen chvilková záležitost. V rámci co nejrychlejšího vystěhování z panství ve chvatu hodil pár lahví značkového šampaňského spolu s rodinnou památkou na domovinu za oltář zámecké kaple. Ani neztrácel čas s jejich přikrytím, nebo uložením pod prkna podlahy. To, že se sem již nikdy nevrátí, netušil. Až po dlouhých 40 letech byl právě za oltářem zámecké kaple objeven dnes již národní poklad Relikviář sv. Maura. Tehdy vévoda Heinrich Beaufort-Spontin jistě netušil, co za rodinný poklad v Čechách nechává.⁹⁹

Poválečná obnova Československa měla především snahu o očištění jak společnosti, tak médií od kolaborantů, a tím předurčit přeměnu celé společnosti. V novém českém politickém řádu působily čtyři politické strany: Československá sociální demokracie (ČSD), Československá strana lidová (ČSL), Československá strana národně socialistická (ČSNS) a nakonec Komunistická strana Československa (KSČ). První řádné volby byly naplánovány na 26. května 1946. A právě v období odsunu sudetských Němců panovala mezi občany nervozita a nevraživost kvůli rozdílné politické příslušnosti, která byla ostře podporována předvolebními agitacemi jednotlivých politických stran. *Hospodářské slovo* tehdy otisklo velmi otevřenou kritiku pana Karla Kapláňka, který poukazoval na to, že místo toho, aby český lid v pohraničí měl především odpovědnost za odsunuté Němce a jejich neustálé hrozby vůči českému národu, státu a sobě samým, spíše se zajímají o vývoj nadcházejících voleb. *„Neuvěřitelná lehkomyšlnost ke všemu, co se dnes děje v pohraničí a hlavně v Německu, nás pomalu přivádí do stejného nebezpečí jako v roce 1938! Němci zapalují, vyhazují mosty, ničí koleje a srocují se v odbojné skupiny. A co děláme na druhé straně my? Jedna část české veřejnosti se tomu všemu směje a říká: nemalujte straky na vrbě. Druhá část haraší vesele zbraněmi a s jakousi perversitou se těší na blízký boj. A jen málo lidí se nad těmito zjevy vážně zamyslí. Mladý člověk (až na malé výjimky) se vyžívá v tancování a dospělý myslí jen na volby a kdo je vyhraje...Blíží se volby, dějinná událost. Ale pozor, zároveň se stupňují sabotážní činy Němců, kteří se těší z naší nejednotnosti. Dopisovatel pařížského listu píše, že*

98 Šlechtický rod, původem lotrinský. Potomci rodu žili a působili ve službách Habsburků v Nizozemí, zde požívali titulu hraběte, od roku 1746 prvorozený získával titul markýze s důstojenstvím knížete. Od roku 1786 byl prvorozenému přiznáván titul vévody Beaufort-Spontin.

99 Historie hradu a zámku. Dostupné z: <https://www.zamek-becov.cz/cs/o-arealu/historie>

*Němci jsou už dnes stejně arogantní, jako byli před kapitulací. Po celém Německu jsou hlášeny těžké incidenty proti antifašistům. Němci zvedají odbojně hlavy a mluví o třetí válce, ve které nakonec zvítězí Hitlerovo Německo. To jsou skutečnosti. A my bychom měli upadat do stranických rozbrojů? Byl by to hrozný osud, který by nás postihl, kdybychom včas nezmoudřeli. Pro volby nesmíme zapomenout na nenapravitelné Němce!*¹⁰⁰

5.1.1 Vyjmutí z odsunu

V roce 1945 byly ustanoveny 3 základní skupiny německého obyvatelstva, které byly vyjmuty z odsunu: první byla skupina antifašistů, druhá nepostradatelných pracovních sil a třetí osoby ve smíšených manželstvích. Na základě žádosti o osvědčení typu A podle ustanovení § 1 odst. 1 zákona č. 108/1945 Sb.¹⁰¹ měl být vyňat movitý i nemovitý majetek (kromě zemědělského majetku) těch občanů německé národnosti, kteří prokázali, že byli věrní Československé republice, nikdy se neprovinili proti českému a slovenskému národu nebo, že se aktivně zúčastnily boje za svobodu či trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem. Pokud bylo takovéto žádosti vyhověno, mohla dotyčná osoba volně disponovat svým veškerým movitým i nemovitým majetkem, pokud jeho vývoz nebyl omezen platnými celními a devizovými předpisy.¹⁰²

Seznamy všech, kteří obdrželi osvědčení typu A, byly dále zveřejňovány v místních médiích, jako například v časopise *Mariánské Lázně – lázeňský časopis* dne 23. května 1946 (viz Příloha č. 3). Na konci těchto seznamů vždy stálo sdělení veřejnosti, aby v případě námitek vůči žadatelům písemně ohlásila důkazy o nepravosti takového prohlášení okresní správní komisi v Mariánských Lázních. Ačkoliv antifašistům byla zaručena stejná práva jako českému a slovenskému obyvatelstvu, byli díky protiněmecké situaci v pohraničí a na základě vlastních pravidel místních českých orgánů donuceni dobrovolně opustit republiku. Směli si sebou vzít veškerý svůj majetek, jen cennosti a finanční obnosy nikoliv. Pro své transporty jim byl určen jeden dopravní vagón na majetek a oni sami směli cestovat v osobních vozech.¹⁰³ V Mariánských Lázních nebyla ani KSČ ani sociální demokracie nikdy v převaze,

100 KAPLÁNEK, Karel. Pro volby nezapomínejme na Němce. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 1946(5), s. 3.

101 Dekret č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy

102 Antifašisté – vyňati z předpisu o Němcích a Maďarech. *Mariánskolázeňské listy*. 24. 2. 1946(3), s. 2.

103 KOKOŠKA, Stanislav a Thomas OELLERMANN, ed. *Sudetští Němci proti Hitlerovi: sborník německých odborných studií*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7285-101-0, s. 170.

a proto také podíl antifašistů byl minimální, řádově jen v počtu pár jedinců. Dále se pak vydávala osvědčení o československém státním občanství typu B (viz Příloha č. 4).¹⁰⁴

Další skupinu tvořili občané německé příslušnosti, kteří svou profesí byli pro republiku nepostradatelnou pracovní silou. Většina těchto lidí byla situována v průmyslových oblastech českého pohraničí, jako byly například Sokolovsko a Mostecko, kde se jednalo o horníky, slévače, skláře a jiné specialisty. V karlovarském regionu se to týkalo keramického průmyslu, kdy byl s velkými obavami sledován rychlý průběh odsunu německého obyvatelstva, včetně specialistů a odborníků, jejichž pracovní místa s nejistou vidinou nově přichozích obyvatel měla zatím zůstat neobsazená. *„Je-li po stránce národní a politické dlužno si přát odsunu naprostého, velí zřetel na hospodářskou jeho stránku, aby byly z něho dočasně a jen v přiměřeném rozsahu vyňaty ty pracovní síly, kterých má naše národní hospodářství nezbytně zapotřebí. Stanoviti tuto nezbytnost spolehlivě, až již jde o speciální odborníky průmyslové neb jiné, či o prosté síly pro práci manuální.“*¹⁰⁵ Mariánské Lázně a okolí nikdy neměli silné průmyslové zastoupení, a proto také podíl těchto nepostradatelných pracovníků byl minimální. Výjimku tvořili zaměstnanci lázní. Ředitelství Státních lázní a vřidel v Mariánských Lázních podalo žádost na Okresní správní komisy o nevyhnutelnosti ponechání 35 zaměstnanců v provozu lázní, protože bez jejich přičinění nebude možné pokračovat v lázeňské sezóně (viz Příloha č. 5).

V poslední skupině byly osoby ze smíšených manželství. V případě, že se jednalo o českou ženu provdanou za Němce, dobrovolně odcházela s mužem do Německa, protože jednání s úřady bylo zdlouhavé a velmi komplikované. V opačném případě byla úspěšnost žádostí o české občanství mnohem vyšší. U těchto případů v nemalé míře sehrála významnou roli také situace roku 1946, kdy na pohraniční oblasti začalo doléhat silné vylidnění.

5.2 Nedostatek pracovních sil

Snahou československého státu bylo co nejrychleji české pohraničí dosídlit, a to co největším počtem obyvatel, které by bylo navíc spolehlivé, pracovité a co nejrychleji by zajistilo

104 Státní občanství podle § 2 zákona č. 28/1946 Sb. o úpravě stálých seznamů voličských je podmínkou zápisu do těchto seznamů státní občanství Československé republiky. Do stálých seznamů voličských se tedy zapíše osoby vyhovující ostatním podmínkám zápisu podle tohoto zákona, které jsou podle platných předpisů československými státními občany, nebo které se za československé státní občany považují.

105 Co je s odsunem nepostradatelných Němců? *Hraničářské slovo*. 27. 7. 1946(17), s. 4.

úspěšný chod hospodářství zejména v oblasti zemědělství. Obyvatelé pohraničí z první etapy osídlení byli převážně reemigranti (volyňští Češi, Čechoslováci z Podkarpatské Rusi, českoslovenští navrátilci z Polska, vídeňští Češi a další). Přestože byl původní počet zde žijících obyvatel relativně vysoký, do konce roku 1948 se podařilo nahradit jen dvě třetiny vysídlených Němců. Důvodem nedosídlení byla nízká atraktivita některých oblastí, dále vytváření velkých vojenských uzavřených prostorů a v neposlední řadě kolektivizace zemědělství na konci 40. let 20. století.¹⁰⁶

Větší města, jako například Karlovy Vary, měla opačný vývoj. Počet obyvatel se navýšil oproti stavu před nuceným vysídlením a tak zvané „díry“ na pracovním trhu byly jen v oblasti úklidových a očistných prací města. Obdobně na tom bylo také město Cheb. *„Aby byl zdolán nával jarních prací, spojených s čištěním města, nařídila MSK v souhlase s okresním úřadem ochrany práce pracovní povinnost obyvatelů německé národnosti. Práce už začaly a provádějí se organisovaně městským stavebním úřadem. Pracovní povinnosti podléhají všichni Němci, bydlící v Karlových Varech a Tuhnicích, a to muži ve stáří od 14 do 60 let a ženy od 15 do 50 let.“*¹⁰⁷ *„Konečně opět rozumný čin našich pohraničních úřadů. Němci v Chebu budou pracovat. Budou nasazeni do očistných prací, které budou provedeny v měsíci dubnu a květnu. V první řadě budou čistit a upravovat parky a sady.“*¹⁰⁸

Zcela jiná situace panovala v oblastech s menší hustotou obyvatelstva, kde převažovala zemědělská výroba. V okrese Mariánské Lázně se jednalo především o oblast hotelnictví a lázeňství, v okolních vesnicích o hospodářský chod. Dr. Skácelík se o daném stavu rozepsal v *Mariánskolázeňském listu* z roku 1946 v tom smyslu, že ačkoliv nastal dlouho očekávaný okamžik odsunu Němců z českého území, ne každý si uvědomil s tím nastávající hospodářské problémy a to nedostatek nových osídlenců, kteří by nahradili scházející pracovní síly. Právě díky dané situaci byla často kladena otázka, zda odsun realizovat důsledně, nebo Němce nechat tam, kde jsou a jejich odsun realizovat průběžně ve stejném počtu, jako nově přichozích.¹⁰⁹

106 KREISSLOVÁ, Sandra a Lukáš NOVOTNÝ. *Kulturní život německé menšiny v České republice*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-87975-32-9, s. 28.

107 Pracovní povinnost Němců. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 1946(1).

108 Němci v Chebu budou pracovat. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 1946(1).

109 SKÁCELÍK, František. Co jest nového ve veřejné správě? *Mariánskolázeňský list*. 24. 2. 1946(3), s. 2.

Jelikož situace v zemědělství byla více jak tristní, bylo nutné oslovit také českou veřejnost s prosbou o pomoc. Problémem v pohraničí se zabýval také zemědělský výbor Poslanecké sněmovny, kdy byla navržena modernizace technického vybavení zemědělců, která by rolníkům ulehčila namáhavou práci. Tyto koncepce ale v daný okamžik ztroskotaly na časovém harmonogramu zakomponování moderní techniky do provozu. Bylo nutné najít více pracovních sil alespoň do té doby, než budou moderní stroje k dispozici. Výzvami v novinách bylo apelováno na politické činovníky, činovníky jednotného svazu českých zemědělců a místní správní komise celého okresu, aby osobně přišli pomoci zemědělcům.¹¹⁰

Poptávka po pracovní síle směřovala i za hranice okresu: *„Do západních Čech přijde v příštích dnech na 20 000 Slováků, aby posílili náš porcelánový průmysl. Budou ubytováni po vesnicích a do továren budou dojíždět autobusy. Krajská Národní fronta se postará o veškeré jejich pohodlí, aby se zde cítili jako doma. Je nesporné, že toto značné pracovní posílení se brzy projeví v průmyslu při výrobě porcelánu k našemu prospěchu.“*¹¹¹

110 NĚMEC, Josef. Chceme pomoci našim rolníkům. *Mariánskolázeňský list*. 25. 3. 1946(7), s. 3.

111 20 000 Slováků posílí náš průmysl. *Hraničářské slovo*. 24. 8. 1946(21), s. 5.

6 ČESKÉ LÁZNĚ

Mariánské Lázně se již v roce 1946 díky rychlému odsunu sudetských Němců staly téměř ryze českými lázněmi. Na počátku července 1946 byl z Mariánských Lázní vypraven jubilejní stý transport Němců do říše. Nejen město, ale také okolí, bylo neustále obsazováno novými českými osídlenci. Jenom Mariánské Lázně vykazovali již 72 % českého obyvatelstva.¹¹² Zároveň proběhla volba Národního výboru. Zúčastnilo se jí 14 národních socialistů, 15 komunistů, 3 sociální demokraté a 3 lidovci. Strana národně socialistická zvolila ze svých řad I. náměstka okresního důvěrníka J. Nekvapila, ředitele hotelu Savarin. Předsedou byl zvolen zástupce KSČ B. Kuželovský a II. náměstkem JUDr. Skácelík za sociální demokraty.¹¹³

Mariánské Lázně se maximálně snažily o znovuvzkříšení světové popularity města. Za podpory místního a regionálního tisku aktivně informovali veřejnost o všem novém, připravovaném a realizovaném v rámci města a okolí. Byly organizovány přednášky v Praze na téma lázeňství a rozvoj lázní, kterých se účastnili nejen lázeňští hosté, ale také představitelé města, zástupci ústředních úřadů, lékaři, novináři a další. Cílem přednášek bylo informovat veřejnost o možnostech léčení v sezóně 1946.¹¹⁴ Lázeňská komise dala do tisku první dvě publikace o Mariánských Lázních. Jedna měl sloužit jako průvodce po městě a okolí, druhá byla sbírkou reportážních záběrů s názvem *Jeho veličenstvo host*.¹¹⁵ V roce 1945 vycházel v Mariánských Lázních anglický časopis *Friendship*. Od počátku roku 1946 bylo rozhodnuto vydávat vlastní noviny. Od února 1946 vycházel *Mariánskolázeňský list*. Vydávala ho Okresní správní komise Mariánské Lázně a místní Správní komise Mariánské Lázně za podpory SLL (Státní léčebné lázně). Tyto noviny byly několikrát přejmenovány. V dubnu 1946 na *Mariánskolázeňský věstník* a v květnu 1946 na *Lázeňský časopis Mariánské Lázně*.

Dne 4. května 1946 byly uspořádány oslavy osvobození města americkou armádou. Ve společenském domě se po dlouhých 126 letech představil nově založený místní Západočeský symfonický orchestr. Byl to důležitý mezník pro hudební život města. Byla

112 Jubilejní transport Němců. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 1946(13-14), s. 2.

113 Národní výbor v Mar. Lázních ustaven. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 1946(13-14), s. 5.

114 Přednáška o M. Lázních v Praze. *Mariánskolázeňský list*. 3. 3. 1946(4), s. 5.

115 Prvé publikace o Mariánských Lázních. *Mariánskolázeňský list*. 25. 3. 1946(7), s. 7.

svolána zvláštní schůze na vzpomínku vstupu Američanů do města. Z této schůze byly odeslány telegramy velvyslanci Spojených států amerických Steinhardtovi a osvoboditeli města generálu Piercovi. Odpoledne byl na programu Majáles, který byl zakončen slavnostním ohňostrojem.^{116, 117}

Také plzeňský vysílač připojený přes Prahu a všechny připojené stanice odvysílal rozhlasovou relaci o západočeských lázních. V jednotlivých relacích, které byly pořizeny přímo v místě, bylo především zdůrazněno, jak důležité cíle mají lázeňská města před sebou. Prioritně šlo o budovatelské úkoly v lázeňství, hospodaření, ale také o propagaci a informování o zdejších kulturním dění.¹¹⁸

Ve dnech 1. – 15. srpna 1946 se v místním kulturním domě Casino konal první Filmový festival. Volba padla právě na Mariánské Lázně, jelikož v roce 1946 nebylo jiné místo v republice uprostřed přírody, obklopené parky a promenádními cestami. Zároveň poskytovalo ubytovací kapacity ve více jak 220 hotelech a pensíonech. *„Je to nejideálnější místo na světě pro světové hudební festivaly. Nikde není na jednom místě tolik kaváren, kde se mohu sejit a porozprávět s přáteli a přítelkyněmi, nikde na světě není tak nádherné nerušené okolí, kde teprve mohu o samotě, v lůně přírody rozjímat o tom, co jsem slyšel v koncertní síni. To jsou výhody, které převyšují vše ostatní.“*¹¹⁹

Mariánské Lázně se znovu postavily na své vlastní nohy a měly plnou lázeňskou sezonu. Již v červnu roku 1946 vykazovala lázeňská listina hostů 5 078 klientů, kteří zde byli evidováni na léčení¹²⁰ a díky filmovému festivalu přicházeli stále noví hosté. Obchodníci a národní správci byli velmi svědomití a brali své poslání vážně, což jim přinášelo nemalé zisky. Město mělo koncem srpna 1946 ráz lidový, český. Hrstka Němců, co zde zůstala, zastávala práce, buď na ulicích, nebo v parcích a sadech. Ústřední státní lázně zaměstnávaly většinu místního obyvatelstva, které bylo řádně vybráno a prověřeno ke spokojenosti lázeňských hostů. Zásobování bylo uspokojivé, potravinové přiděly byly zjednodušeny a zvýšeny tak, že dostačovaly každému. Také nabídka hotelových jídelních lístků byla postačující. *„V celku možno říci, že poměry v Mariánských Lázních jsou uspokojivé a přitom*

116 Oslavy revoluce vyzněly pro jednotu národa. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 11. 5. 1946(6), s. 2.

117 Mar. Lázně vzpomněly výročí osvobození. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 11. 5. 1946(6), s. 8.

118 Západočeské lázně v rozhlase. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 1946(1), s. 3.

119 Filmový festival 1946. *Mariánské Lázně - lázeňský časopis*. 1. - 15. 8. 1946(14-15), s. 1.

120 Lázeňská listina hostů květen-červen 1946. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 30. 6. 1946(10), s. 2-6.

*potěšující. Státní správa plně pochopila význam našich lázní v nové republice a dlužno veřejně konstatovati, že je to čin chvályhodný, jelikož zde jsou přírodní statky, jež se musí využítí pro pracující lid, aby mohl po své práci nalézt vhodný odpočinek a účinný prostředek k upevnění svého zdraví a k nabytí nových sil pro další budovatelskou práci ve prospěch státu a celého národa.*¹²¹

121 Mariánské Lázně ožily. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 1946, 1(21), s. 2.

ZÁVĚR

Po osvobození se Mariánské Lázně musely vyrovnat se spoustou problémů spojených s přechodem na život v míru. Atmosféru znovu nabyté svobody kazily především negativní postoje k německému národu jako celku. Mnohdy emoce převládaly nad zdravým rozumem a Čechy nenáviděný národ byl odsouzen k odsunu, a nebo trvalému žití na okraji tehdejší společnosti. Během jednoho roku se z německého města s téměř 100% osídlením Němci stalo ryze české město, které mělo za úkol stavět další vývoj na již daných německých základech. Pro nové osídlence to nebyl lehký úkol. Přijít do cizího prostředí, najít zázemí v německých bytech a podnikat či pracovat na dříve německých pracovních pozicích.

Tato práce se zaměřila na obě strany, jak německou, tak českou, ve víře, že najde cestu kompromisu a řešení tragických vztahů. Na jedné straně bylo v tisku proklamováno, že byl odsun realizován poklidně a bez problémů. Ne vždy to byla pravda, především týdeník *Hraničářské slovo* si realitu více jak přibarvoval. Na druhé straně ani místní tisk v podání *Mariánskolázeňského listu* (později *Lázeňského časopisu Mariánské Lázně*) nebyl k veřejnosti úplně upřímný. Psalo se o nadšení nově příchozích, jako například vídeňských Čechů, a jejich děkovaných prohlášeních, jak jsou vděční za nové domovy, ale o realitě tehdejšího života nově příchozích se nezmiňoval. O tom, jak se každý druhý vídeňský Čech vrátil zpět, než by zůstal sice v překrásném městě, ale bez jakýchkoliv jistot a víry v budoucnost.

Mariánské Lázně dnes patří mezi evropské lázně, které mají unikátní polohu uprostřed lesů a parků. Poskytují, nejen lázeňským hostům, ale také obyvatelům, pocit klidu a odpočinku. Díky faktu, že nebyly za druhé světové války nijak zdevastovány, mohou svou původní architekturou oslňovat lázeňské hosty a návštěvníky města i dnes. Ačkoliv město prošlo nejen politickými změnami, změnila se také struktura obyvatelstva, stále si zachovává svého ducha a jas stejně, jako tomu bylo za zlaté éry města na konci 19. a počátku 20. století.

Generál George S. Patton: „*Mariánské Lázně jsou oasou rozbité Evropy.*“

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Seznam použitých zdrojů

- 12 mrtvých žen nalezeno na Loketsku. *Hraničářské slovo*. 20. 4. 1946(3), s. 2.
- 20 000 Slováků posílí náš průmysl. *Hraničářské slovo*. 24. 8. 1946(21), s. 5.
- Antifašisté – vyňati z předpisu o Němcích a Maďarech. *Mariánskolázeňské listy*. 24. 2. 1946(3), s. 2.
- ARBURG, Adrian von a Tomáš STANĚK, ed. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010. ISBN 978-80-86057-67-5.
- BOROWKA-CLAUSBERG, Beate. *Damals in Marienbad: Goethe, Kafka und Co. - die vornehme Welt kuriert sich*. Berlin: Edition Ebersbach, 2009. ISBN 978-393-8740-873.
- BRANDES, Detlef. *Sudetští Němci v krizovém roce 1938*. Praha: Argo, 2012. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-0605-3.
- BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901-0596-3.
- Co je s odsunem nepostradatelných Němců? *Hraničářské slovo*. 27. 7. 1946(17), s. 4.
- ČAPEK, Josef. Do zimy. *Lidové noviny*. 22. 11. 1938.
- Další odsun Němců z Mariánských Lázní. *Hraničářské slovo*. 27. 7. 1946(17), s. 7.
- Devátý transport Němců. *Hraničářské slovo*. 8. 6. 1946(10), s. 7.
- DEYL, Zdeněk. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985. ISBN 1918-1938.
- DRMLA, Josef. Byt - naši vizitkou. *Mariánskolázeňské listy*. 3. 3. 1946(4), s. 3.
- Exhumace a pohřeb 52 obětí německého barbarství. *Mariánskolázeňské listy*. 3. 4. 1946(7), s. 3.
- Filmový festival 1946. *Mariánské Lázně - lázeňský časopis*. 1. - 15. 8. 1946(14-15), s. 1.
- GEBHART, Jan a Jan KUKLÍK. *Druhá republika 1938-1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-718-5626-6.
- GRIMM, Hans. *Volk ohne Raum*. München: Langen-Müller, 1926.
- HÁJEK, Miloš a Olga STAŇKOVÁ. *Národnostní otázka v lidově demokratickém Československu*. Praha: Státní nakl. politické literatury, 1956.

Historický okamžik našeho národa. *Hraničářské slovo*. 1946(31), s. 3.

HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1007-8.

Jak byly osvobozeny Mariánské Lázně. *Mariánské Lázně – lázeňský časopis*. 1946(1), s. 3.

JIRÁK, Jan, Petr BEDNAŘÍK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Druhá republika: 167 obyčejných dnů: politické a mediální klima a jeho reflexe*. Praha: Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3586-6.

Jubilejní transport Němců. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 6. 7. 1946(13-14), s. 2, 8.

KAJLÍK, Vladimír. *Kláster Teplá & Mariánské Lázně: semper vivat*. Mariánské Lázně: Městské muzeum Mariánské Lázně, 2009. ISBN 978-80-903775-2-3.

KAPLÁNEK, Karel. Pro volby nezapomínejme na Němce. *Hraničářské Slovo - Karlovy Vary*. 1946(5), s. 3.

KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. Praha: Panorama, 1990. Stopy, fakta, svědectví (Orbis). ISBN 80-703-8193-0.

KLIMEK, Antonín a Eduard KUBŮ. *Československá zahraniční politika 1918-1938: kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. Řada dějin mezinárodních vztahů, 4. ISBN 80-852-4188-9.

KOKOŠKA, Stanislav a Thomas OELLERMANN, ed. *Sudetští Němci proti Hitlerovi: sborník německých odborných studií*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7285-101-0.

KONČELÍK, Jakub, Pavel VEČEŘA a Petr ORSÁG. *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

KOPECKÝ, Václav. *Za socialistické vlastenectví a proletářský internacionalismus: projev na konf. čtenářů čas. Za trvalý mír, za lidovou dem. v Praze dne 2. 3. 1952*. Praha: Svoboda, 1952.

KREISSLOVÁ, Sandra a Lukáš NOVOTNÝ. *Kulturní život německé menšiny v České republice*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015. ISBN 978-80-87975-32-9.

KŘEN, Jan. *Dvě století střední Evropy*. Praha: Argo, 2005. Dějiny Evropy (Argo). ISBN 80-720-3612-2.

KŘÍŽEK, Vladimír a Richard ŠVANDRLÍK. *106x Mariánské Lázně, aneb, vyprávění o městě, kterému postačilo sto let k dosažení světové proslulosti*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1990. ISBN 80-708-8015-5.

Které památky zůstanou? *Mariánskolázeňský list*. 18. 2. 1946(2), s. 3.

KURAL, Václav. *Konflikt místo společenství?: Češi a Němci v československém státě (1918-1945)*. Praha: R, 1993. ISBN 80-901-4313-X.

- Lázeňská listina hostů květen-červen 1946. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 30. 6. 1946(10), s. 2-6.
- LIPSKÝ, Vladimír. Klid a pořádek. *Venkov*. 11. 10. 1938, s. 3.
- Mar. Lázně vzpomněly výročí osvobození. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 11. 5. 1946(6), s. 8.
- Mariánské Lázně do léta bez Němců. *Mariánské Lázně – lázeňský časopis*. 9. 5. 1946, s. 3.
- Mariánské Lázně ožily. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 1946, 1(21), s. 2.
- MATOUŠEK, Karel. *Hospodářský zeměpis druhé republiky*. Praha: Česko-slovenská grafická unie, 1939.
- Ministerstvo ochrany práce a sociální péče žádá. *Mariánskolázeňské listy*. 3. 3. 1946(4), s. 2.
- Náhrada škod způsobených brannými silami Spojených států amerických na území Československé republiky. *Mariánskolázeňský list*. 25. 3. 1946(7), s. 4.
- Národní výbor v Mar. Lázních ustaven. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 1946(13-14), s. 5.
- Němci v Chebu budou pracovat. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 1946(1).
- Němci začínají mít zájem o Německo. *Hraničářské slovo*. 15. 5. 1946(5), s. 4.
- NĚMEC, Josef. Chceme pomoci našim rolníkům. *Mariánskolázeňský list*. 25. 3. 1946(7), s. 3.
- Němečtí antifašisté odchází. *Mariánskolázeňský věstník*. 14. dubna 1946(4), s. 2.
- Nový hromadný hrob objeven na Chebsku. *Hraničářské slovo*. 20. 4. 1946(3), s. 6.
- Obnova kulturního života v duchu národním. *Národní politika*. 8. 10. 1938, s. 2.
- Odsun Němců. *Rudé právo*. 30. 10. 1947, s. 2.
- OLIVOVÁ, Věra. *Československo v rozrušené Evropě*. Praha: Melantrich, 1968.
- Organisovaný přísun Čechů do pohraničí či organisované pobuřování mezi hraničáři? *Hraničářské slovo*. 1946(1), s. 3.
- Oslavy revoluce vyzněly pro jednotu národa. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 11. 5. 1946(6), s. 2.
- Osvobození Mariánských Lázní. *Mariánské Lázně – lázeňský časopis*. 1946(2), s. 8.
- PADEVĚT, Jiří. *Krvavé finále: jaro 1945 v českých zemích*. Praha: Academia, 2015. Průvodce (Academia). ISBN 978-80-200-2464-0.
- Pracovní povinnost Němců. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 1946(1).
- Prvé publikace o Mariánských Lázních. *Mariánskolázeňský list*. 25. 3. 1946(7), s. 7.

Přednáška o M. Lázních v Praze. *Mariánskolázeňský list*. 3. 3. 1946(4), s. 5.

Přes 5 000 Čechů v Mariánských Lázních! *Mariánskolázeňské listy*. 10. 4. 1946(6), s. 4.

SKÁCELÍK, František. Co jest nového ve veřejné správě?: odsun Němců. *Mariánskolázeňský list*. 24. 2. 1946(3), s. 2.

SKÁCELÍK, František. Národní správy a přidělové řízení. *Mariánskolázeňský list*. 3. 3. 1946(4), s. 4.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa, 1945-1947*. Praha: Naše vojsko, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

STANĚK, Tomáš a Adrian von ARGBURG. Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních státních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945): 1. část: Předpoklady a vývoj do konce května. *Soudobé dějiny*. 2005, 12(3-4), s. 465-533.

ŠVANDRLÍK, Richard a Jaroslav Achab HAIDLER. *Historie Židů v Mariánských Lázních*. Mariánské Lázně: Art Gallery Nataly, 2005. ISBN 978-80-254-7393-1.

ŠVANDRLÍK, Richard a kol. *Mariánské Lázně: průvodce*. 2. vyd. Praha: Olympia, 1987.

Úvodník. *Deutsche Zeitung Bohemia*. 31. 12. 1938, s. 1.

Vídeňští Češi děkují. *Mariánskolázeňský věstník*. 10. 4. 1946, s. 3.

Vysídlení Němců. *Nová svoboda*. 7. 9. 1949, s. 4.

Vzpomínky prvního poválečného starosty na osvobození. *Hraničářské slovo*. 27. 04. 1946(4), s. 2.

Zánik Deutsche Zeitung Bohemia. *Národní listy*. 31. 12. 1938, s. 2.

Západočeské lázně v rozhlase. *Hraničářské slovo - Karlovy Vary*. 1946(1), s. 3.

Zdařilé osídlování. *Hraničářské slovo*. 1946(2), s. 6.

Zdravotní kontroly v pohraničí. *Týdeník Národní fronty – Chebsko*. 1946(11), s. 1.

Seznam použitých internetových zdrojů

Americké osvobození Česka 01: boj o Egerland (Dobytí Aše a Chebu americkou armádou). In: *Totalmag* [online]. [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <http://totalmag.cz/valka/89-valecne-udalosti/3487-americke-osvobozeni-eska-01-boj-o-egerland-dobyti-ae-a-chebu-americkou-armadou.html>

EŠNER, Jan. Americká vojska v Čechách. In: *Osvobození českého území americkou armádou: oficiální web Velvyslanectví USA* [online]. [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <https://www.aic.cz/osvobozeni/americka-vojska-v-cechach/>

Historie hradu a zámku. In: *Bečov nad Teplou* [online]. [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <https://www.zamek-becov.cz/cs/o-arealu/historie>

Lebensraum. In: *Wikipedie* [online]. 2017 [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Lebensraum>

Marienbader Zeitung (1873-1945): z historie mariánskolázeňských novin v letech 1873 až 1945. In: *Hamelika: Historie Mariánských Lázní a okolí* [online]. c2017. [cit. 2018-02-04]. Dostupné z: [https://www.hamelika.cz/?cz_marienbader-zeitung-\(1873-1945\),387](https://www.hamelika.cz/?cz_marienbader-zeitung-(1873-1945),387)

Shrnutí historie Mariánských Lázní. In: *Hamelika: historie Mariánských Lázní a okolí* [online]. c2017. [cit. 2018-02-04]. Dostupné z: http://www.hamelika.cz/?cz_shrnuti-historie-marianskych-lazni,40

Volkssturm. In: *Wikipedie* [online]. 2017. [cit. 2018-02-05]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Volkssturm>

SEZNAM ZKRATEK

AMGOT (Allied Military Government of the Occupied Territories) – americká okupační zóna

AP (Associated Press) – americká zpravodajská agentura

ČSD – Československá sociální demokracie

ČSL – Československá strana lidová

ČSNS – Československá strana národně socialistická

ČSR – Československá republika

ČTK – Československá tisková kancelář

DZB (Deutsche Zeitung Bohemia) – německy psané pražské noviny

KSČ – Komunistická strana Československa

MSK – Městská státní komise

NSDAP – Národně socialistická německá dělnická strana

NV – Národní výbor

ONV – Okresní národní výbor

OSK – Okresní správní komise

PT (Prage Tagblatt) – německy psané pražské noviny

RM – říšská marka

SD (Sicherheitdienst) – bezpečnostní služba

SdP (Sudetendeutsche Partei) – Sudetoněmecká strana

SLL – Státní léčebné lázně

SNJ – Strana národní jednoty

SOKA – Státní oblastní archiv

SS (Schutz Staffel) – ochranný oddíl, označení elitních bojových jednotek nacistického Německa

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

USA – United States of America – Spojené státy americké

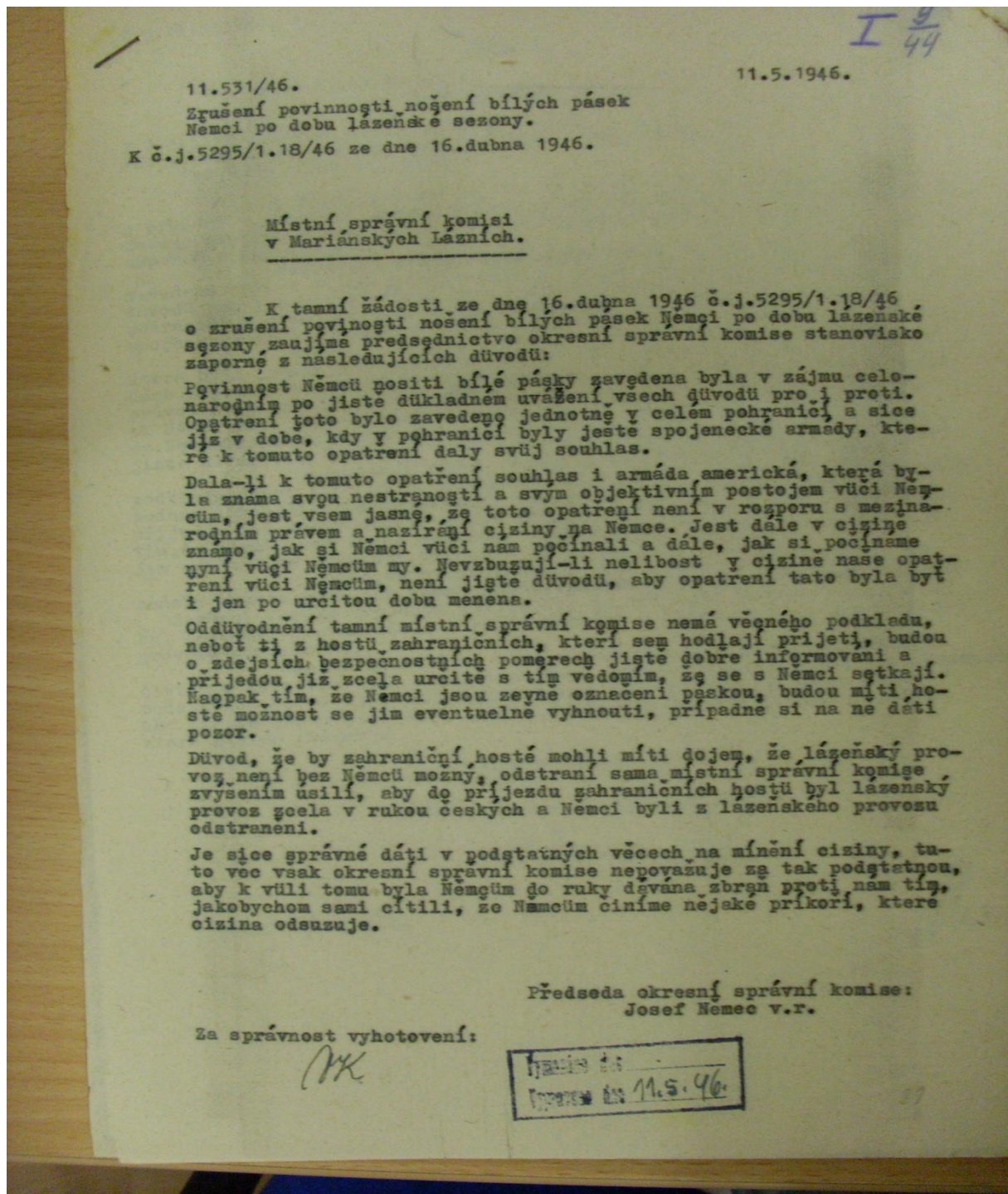
WTB (Wolff's Telegraphisches Bureau) – německá tisková zpravodajská agentura

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Zpráva o Zrušení povinnost nošení bílých pásek.....	I
Příloha č. 2 Vzpomínky prvního poválečného starosty na osvobození.....	II
Příloha č. 3 Seznam Němců, kteří obdrželi osvědčení A	V
Příloha č. 4 Žádost o osvědčení o čl. státním občanství	VI
Příloha č. 5 Žádost o nevyhnutelnosti ponechání 35 zaměstnanců v provozu lázní	VIII

Příloha č. 1 Zpráva o Zrušení povinnosti nošení bílých pásek

K č.j. 5295/1.18./46, 11. 05. 1946, SOkA Cheb

Příloha č. 2 Vzpomínky prvního poválečného starosty na osvobození

Hraničářské slovo. 27. 04. 1946(4), s. 2.

„Velikonoce 1945 nebyly pro německé obyvatelstvo Chebska tak mírumilovné, jak by svátky měly být. Místo příjemného jara se blížila západní fronta. Z mariánskolázeňského nádraží odjíždí vlak na Plzeň do Protektorátu. Je přeplněn převážně Vlasovci. Vlaky jezdí nepravidelně a ve vlaku odjíždí i můj bratr, který se po velikonoční návštěvě naší matky vrací do Prahy, kde jsme byli oba po dobu války zaměstnáni. Do Plzně přijel vlak večer. Souprava na Prahu nebyla dlouho z nádraží v Plzni vypravována. Nakonec vlak vyjel, pravděpodobně několik minut po vyhlášení náletu, a než dojel za Plzeň, již padaly bomby na plzeňské hlavní nádraží. Z obav, aby se vlak nestal terčem bombardování, zastavil mimo stanici, cestující urychleně vystoupili a za tmy, přerušované jen světly blízkých výbuchů, hledali úkryt v poli. Tak se stal můj bratr svědkem největšího náletu na plzeňské nádraží. Bylo přes 600 mrtvých. Bombardování trvalo déle než hodinu. Až za svítání lidé na poli sbírali roztroušená zavazadla a děkovali Bohu, „že jim žádná bomba nespadla na nekrytá záda“.

Blížící se americká armáda a hrůzy prožitého bombardování - to byl důvod našeho rozhodnutí okamžitě opustit Prahu a vrátit se domů, do Mariánských Lázní, jejichž obsazení Američany se dalo čekat každým dnem. Dohodli jsme se, že vyjedu první a za mnou za tři dny bratr. Z Prahy-Smíchova do Mariánských Lázní trvala cesta vlakem více než 24 hodin. Tehdy se smělo cestovat jen do vzdálenosti 50 km a na delší vzdálenost se vydávaly jízdenky na zvláštní povolení. Vlak vyjel pozdě večer a během dne nabral velké zpoždění díky třem útokům hloubkařů. K Plzni dojel až pozdě odpoledne. Bylo nutno pěšky přejít okolo rozvalin nádraží na Říšské (dnes Jižní) předměstí v Plzni, odkud byl vypraven jiný vlak. Za šera jsem nastupoval do vlaku, vlastně transportu německých vojáků, odjíždějících z Protektorátu do „Reichu“. Proto nebyla na německých hranicích v Kozolupech žádná hraniční kontrola, na štěstí, neboť jsem neměl ani jízdenku ani nutnou propustku. Po půl noci jsem vystupoval v Mariánských Lázních, ale nebyl jsem si jist, že jsem doma, protože nástupiště bylo silně poškozeno a já ho ve tmě nepoznával.

S notnou dávkou odvahy i strachu jsem byl tedy doma, ale naše očekávání se neplnilo. Přijel jsem za Američany, ale ti nikde a fronta bůhví kde. Jen sem tam vzdálené dunění děl. V životě člověka je to ojedinělý pocit, čekat na chvíli osvobození armádou z dalekého zámoří, přijít najednou do bezpečí a zbavit se tísně. Ale moje rodné město? Žádné přípravy na lázeňskou sezónu. Město je plné lazaretů a nemocničních oddělení, hotely, penziony, školy plné raněných, zmrzačených vojáků, vedle nich vychrtlí pacienti - ženy, starci, děti, přemístěné sem z berlínských nemocnic, a množství tzv. „národních hostů“, uprchlíků z východu, z oblastí, již obsazených „Ivanem“, jak se říkalo. V městě žilo odhadem 40 tisíc lidí, na úkor vlastního obyvatelstva (7 tisíc), které bylo nemálo těžce postiženo velkým počtem padlých synů, otců, manželů, o hladu ani nemluvě.

Dny se táhly a já čekal. Utekl jsem ze zaměstnání, přísně sledovaného, opustil bez propustky Protektorát, policejně jsem se zde nepřihlásil, byl jsem bez potravinových lístků. Viděli mne tu známí a úřední aparát s německou důkladností zůstával neustále nebezpečný. Partajnický fanatismus (u všech režimů) nezná kompromisů a slitování, a lidé jím postižení jsou zaslepení a nenapravitelní až do poslední minuty. Stal jsem se tu svědkem uctívání památky „velkého“ Führera, když přišla zpráva, že padl. Na domech zavlály vlajky, tak často v posledních letech vyvěšované při různých vítězstvích, rudé vlajky s hákovým křížem, symbolem hitlerovského Německa. Tyto vlajky teď zavlály naposled.

Od konce dubna bylo denně slyšet vzdálenou dělostřelbu a bylo zřejmé, že se fronta blíží. Ale konkrétní informace, kde se vlastně bojuje, nebyly. Rostla nervozita a stále nastolovaná otázka, zda budou Mariánské Lázně „otevřeným“ městem. Nakonec snad rozhodnuto, aby město bylo uchováno neporušené.

Rozšířila se zpráva, že Američané přijdou v neděli 6. května. Bylo nepěkné, deštivé ráno, obloha zatažena. Vyhlížel jsem v přestávkách z prvního patra našeho domu v Husově třídě (za války „Straße der SA.“). Jen sem tam se někdo objevil na ulici. Pojednou jsem zjistil, že u třetího domu nad námi, směrem do města, se něco děje. Ve sklepě domu se zabarikádoval mladší SA-Mann s větším množstvím zbraní, s municí a s dobrým výhledem na ulici v obou směrech. Byl rozhodnut bojovat a hájit město v těchto místech. Poslední záchvěv oddanosti šíleného fanatika k Třetí říši.

Abychom zabránili bojovému střetnutí, které mohlo mít na celou ulici neblahé důsledky, telefonovali jsme s naším nájemníkem na radnici. Zastihli jsme v úřadě starostu Dr. Mannera a žádali ho o zneškodnění SA-Manna. Dr. Manner však oznámil, že lituje, ale že už nelze zasáhnout, protože americké tanky právě vjíždějí do města a on nemůže nic dělat. Po této zprávě se chopilo iniciativy několik starých sousedů, Němců. Vojáka přemlouvali a nakonec se jim podařilo vytáhnout ho ze sklepa.

Další chvíle byly nekonečné, plné nejistoty a obav. Vrátil se náš „obránce“ opět do sklepa a začne střílet nebo dá pokoj? Napadlo mne vyvěsit bílý ručník z okna a požádal jsem sousedy dole, aby učinili totéž. A tak se zakrátko objevily různé bílé látky na domech, znamení, že se „Straße der SA.“ vzdává. Netrpělivě jsem vyhlížel z okna. Náhle jsem spatřil dva hloučky vojáků, jak se přibližují od nádraží, po obou stranách ulice. Každý hlouček měl 5 až 6 mužů. Za války jsme viděli mnoho vojáků v přilbách, ale tyto přilby hluboko zakrývající obličej jsem ještě neviděl. Pláště přehozené přes ramena a jejich bojový mundur mně byl neznámý. Konečně američtí vojáci!

Šli zvolna, téměř plíživým krokem, spíše příkrčeně než rovně. Našlapovali tiše a měkce a připomnělo mně to indiánské zvědy. Bedlivě sledovali každé okno, sklepy a mezery mezi domy, připraveni okamžitě střílet. V hloučku pod námi měl jeden voják na helmě bílý kříž, samaritán. Nenásledoval je žádný tank ani jeep. Když procházeli kolem našeho domu, nenapadlo mne v té chvíli vytržení nic vhodnějšího než mávat oběma rukama a volat: „Amerika, Roosevelt, Truman!“ Patrně se jim dostalo takového přivítání poprvé od vylození v Normandii. Zpod těžké helmy zdvihli své zašpiněné, nevyspalé, ale bojové obličej, a pravici od svých spouští, aby mi poděkovali. Šli stále dál, soustředěně, směrem do města. K boji na štěstí již nedošlo. Město se nebránilo a byl respektován statut lazaretů. Pro mne to byly nezapomenutelné okamžiky. Těch pár helem v tom nedělním deštivém dopoledni nám zvěstovalo to nejneuvěřitelnější, to, na co jsme čekali sedm let. Že jsme se dožili konce války. A svoboda? Neměl jsem zdání, na jak dlouho.“

Příloha č. 3 Seznam Němců, kteří obdrželi osvědčení A

Mariánské Lázně – lázeňský časopis, 23. 5. 1946

		23. května 1946		Mariánské Lázně – lázeňský časopis	
Seznam Němců, kteří obdrželi osvědčení A				První v Mariáns	
Novotný Josef	29. 8. 1883	Mariánské Lázně čp. 207	207		
Thomanetzová Božena	25. 5. 1913	"	72		Disemné zko
Zischková Františka	8. 6. 1911	"	267		konány na stál
Brandlová Anežka	21. 1. 1907	Lázně Kynžvart	132		v Mariánskýc
Fischerová Helena	23. 10. 1910	Dolní Žandov	98		25. 26. a 2
Nedbal Josef	6. 8. 1882	Mariánské Lázně	378		zkoušky ma
Míková Pavla	7. 7. 1900	"	125		hlášeno 11
Rejzek Konstantin	10. 4. 1893	"	400		ve dnech
Wenischová Anna	17. 3. 1890	"	137		předsednic
Grösslová Helena	27. 1. 1912	"	165		inspektori
Klárová Božena	2. 3. 1883	Tři Sekery	93		dou to p
Behrová Anna	2. 8. 1921	"	93		protože
Schubert František	16. 11. 1880	Klimentov	48		německ
Serbaumová Růžena	14. 6. 1898	Milíkov	36		které
Trenklerová Kateřina	12. 6. 1895	Úšovice	162		
Koudela Josef	13. 2. 1864	Lázně Kynžvart	156		Z
Kohlová Božena	21. 4. 1912	Velká Hleďsebe	182		[
Čvkora Alfred	12. 10. 1913	Mar. Lázně, Benešova	122		vyb

Příloha č. 4 Žádost o osvědčení o čl. státním občanství

**Žádost o osvědčení o
čl. státním občanství.**

Okresní správní komise

v Mariánských Lázních.

Níže podepsaný žádá za vydání osvědčení o čl. státní příslušnosti a to podle:

- a) § 1 odst. 3 dekrety pres. rep. ze dne 2. VIII. 1945, č. 33 Sb.
- b) § 1 odst. 4 dekrety pres. rep. ze dne 2. VIII. 1945, č. 33 Sb.
- c) § 2 odst. 1 a 2 dekrety pres. rep. ze dne 2. VIII. 1945, č. 33 Sb.
- d) § 3 dekrety pres. republiky ze dne 2. VIII. 1945, č. 33 Sb.
- e) § 4 odst. 1 dekrety pres. republiky z 2. VIII. 1945, č. 33 Sb. ve spojení s § 2 odst. 1 a 2, resp. s § 1 odst. 3 příp. 4.
- f) § 2 ve spojení s § 4 odst. 2, dekrety presidenta republiky.

1. Jméno a příjmení František C e h

2. zaměstnání úředník

3. narozen dne 29. září 1907 obec Špiklice

4. domovská obec Děčín - Staré Město pol. okres Šumperk / Morava /

5. obec pobytu Mariánské Lázně pol. okres Děčín / Lab. čp. 335 dům Sternberger

6. Nezletilé děti: Jméno narozen
 narozen
 narozen
 narozen

7. Při posledním sčítání lidu 1. 12. 1930 jsem bydlel v obci: Praha-Žižkov
 čp. 1046 pol. okres Praha

v Mariánských Lázních, dne 5. února 1946

OKRESNÍ SPRÁVNÍ KOMISE
V MARIÁNSKÝCH LÁZNÍCH
Došlo dne 7. 2. 46.
Čís. jed. 4006/46-ef. 4

Frant. Ceh
vlastnoruční podpis.

3307 12170

K žádosti žadatel připojí:

1. Rodný list.
2. Domovský list z poslední doby a Osvědčení o st. obč. pokud je žadatel má.
3. Osvědčení o protektorátní příslušnosti vydané v letech 1943, 1944, 1945 pokud je žadatel má.
4. Podrobný životopis (použijte 3. a 4. stranu této žádosti).
5. Doklady o tom, že zůstal věren Československé republice.
6. Doklady, že se neprovinil proti národu českému nebo slovenskému.
7. Doklady, že se činně zúčastnil boje za osvobození ČSR.
8. Doklady o tom, že tipěl pod nacistickým neb fašistickým terorem.
9. Doklady o tom, že se v době zvýšeného ohrožení republiky přihlásil v úředním hlášení za Čecha nebo Slováka.
10. Doklady o tom, že byl donucen nátlakem nebo okolnostmi zvláštního zřetele hodnými přihlásiti se u Němce nebo Maďara.
11. Doklady o tom, že neporušil nikdy povinnosti čl. státního občana.
12. Žádost okolkujte kolkem za 5.- Kčs, žádosti podle § 3 kolkem za 20.- Kčs, každou přílohu pak kolkem za 1.- Kčs (není-li dosud kolkována).
K žádosti připojujte pokud možno soudně ověřené opisy dokladů, ježto tyto musí zůstat u úřední spisu.
13. Osvědčení O. N. V. v Giraltovciach ze dne 18. VIII. 1945
14. Osvědčení M. N. V. v Ujlaku pri Nitre ze dne 11. VII. 1945
15. Osvědčení p. Stanislava Kwiečena z Radoma ze dne 21. XI. 1945
16. Prohlášení p. B. Müllera z Děčína ze dne 29. VI. 1945.

viz dokl. 13, 14, 15
a 16.

Podotýkám, že proti mne zahájil dne 5. XII. 1945 státní policejní úřad v Mariánských Lázních a v Děčíně n. l. setřetí /- zkoumání prokazního materiálu uvedeného v životopise /- a prosím, aby se ct. Okr. správní komise o výsledku též tázal u zmíněných státních úřadů.

Příloha č. 5 Žádost o nevyhnutelnosti ponechání 35 zaměstnanců v provozu lázní

1945-1946 Odsun Němců – seznamy a právní výkazy, SOkA Cheb, f. ONV Ml – 248, i.č. 784, karta 348

ŘEDITELSTVÍ STÁTNÍCH LAZNÍ A ZŘÍDEL
V MARIÁNSKÝCH LAZNÍCH

Kr/O DNE 7/VI. 1946.

OKRESNÍ SPRÁVNÍ KOMISE
V MARIÁNSKÝCH LAZNÍCH.
Datum dne 8. 6. 46.
Čk. J. L. 14889/k6

I $\frac{9}{100}$

Titl.
Okresní správní komise
referát pro odsun Němců
v Mariánských Lázních.

Příloženě zasíláme seznamy německých zaměstnanců Ředitelství státních lázní a zřídél, které nevyhnutelně potřebujeme a bez jejichž práce není možno pokračovati v lázeňské sezoně. Ujišťujeme Vás, že jsme si vědomi veškerých národnostních povinností vůči naší Republice a že intervenujeme pouze za osoby, které jsou pro nás svrchovaně důležité. Po skončení sezony dáme zmíněné osoby Okresní správní komisi k dispozici.

Jedná se o 35 zaměstnanců a stav nemůže býti za žádných okolností snižen.

Za technickou správu: *Wald*

Ředitel: *Prmýr*

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Kristina Fejtlová

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Češi a Němci v Mariánských Lázních v poválečném období očima dobového tisku

Rok: 2018

Počet stran textu bez příloh: 52

Celkový počet stran příloh: 8

Počet titulů českých použitých zdrojů: 72

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 2

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: Mgr. Libor Svoboda, Ph.D.